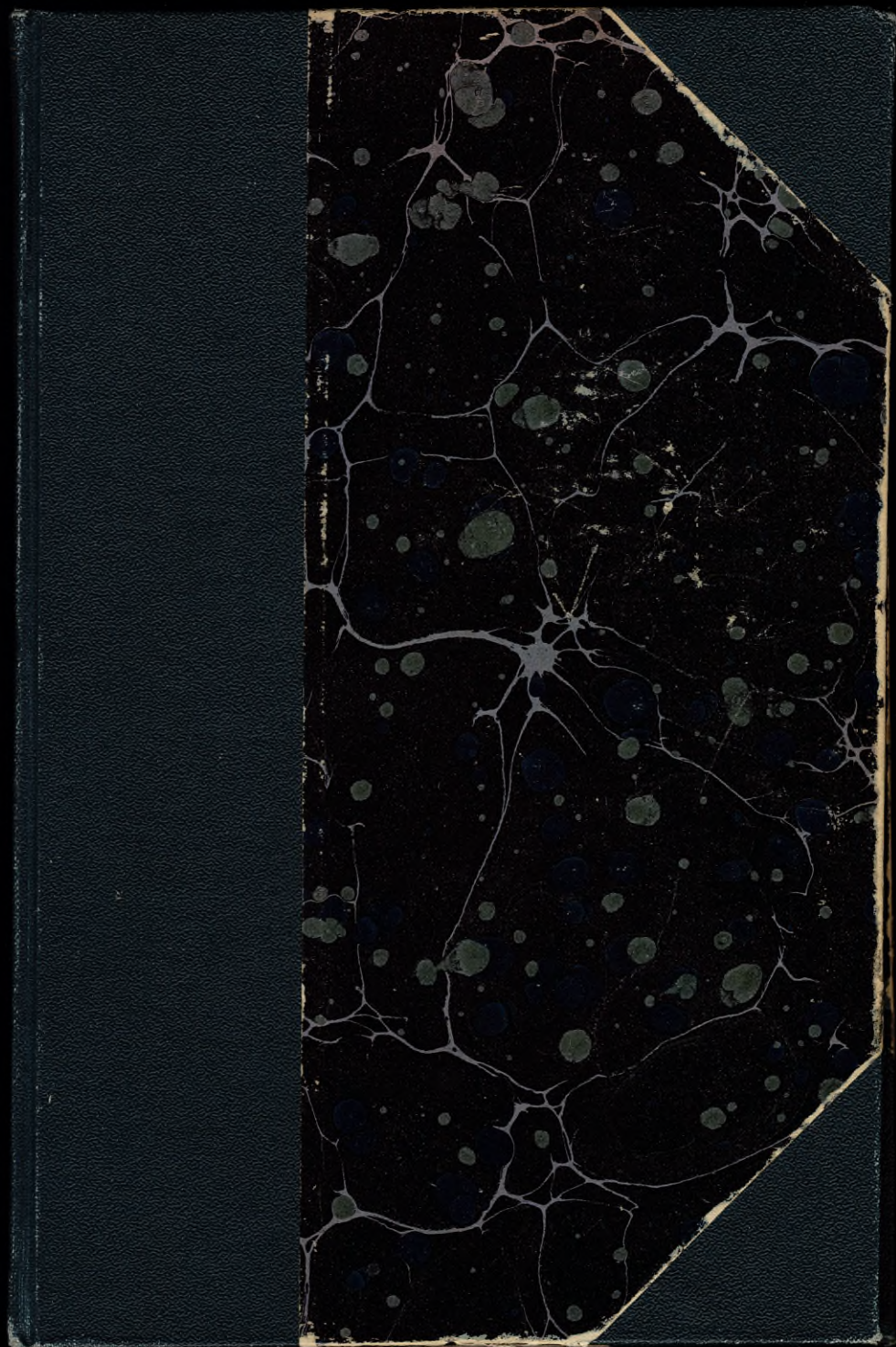

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

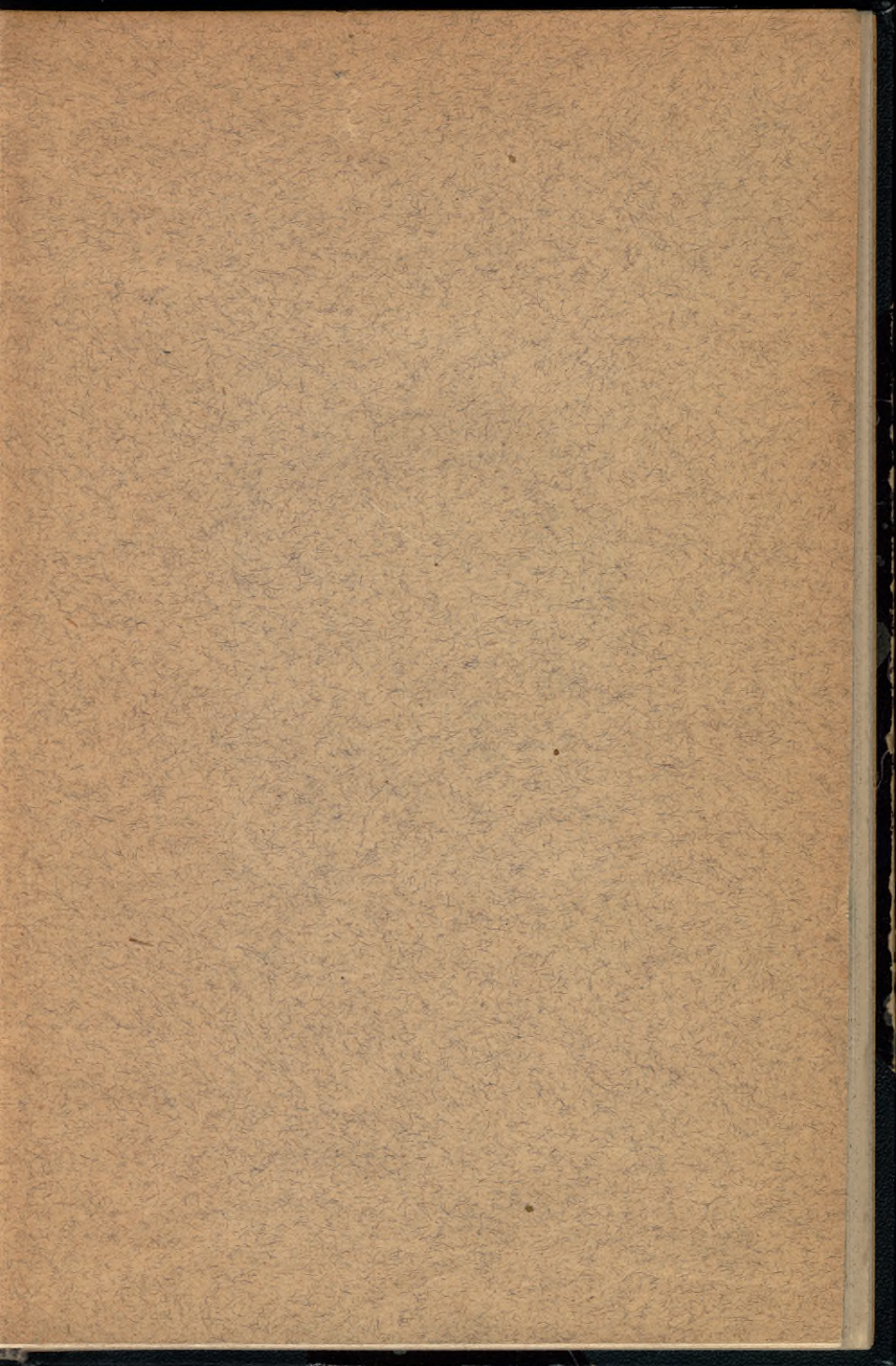
This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

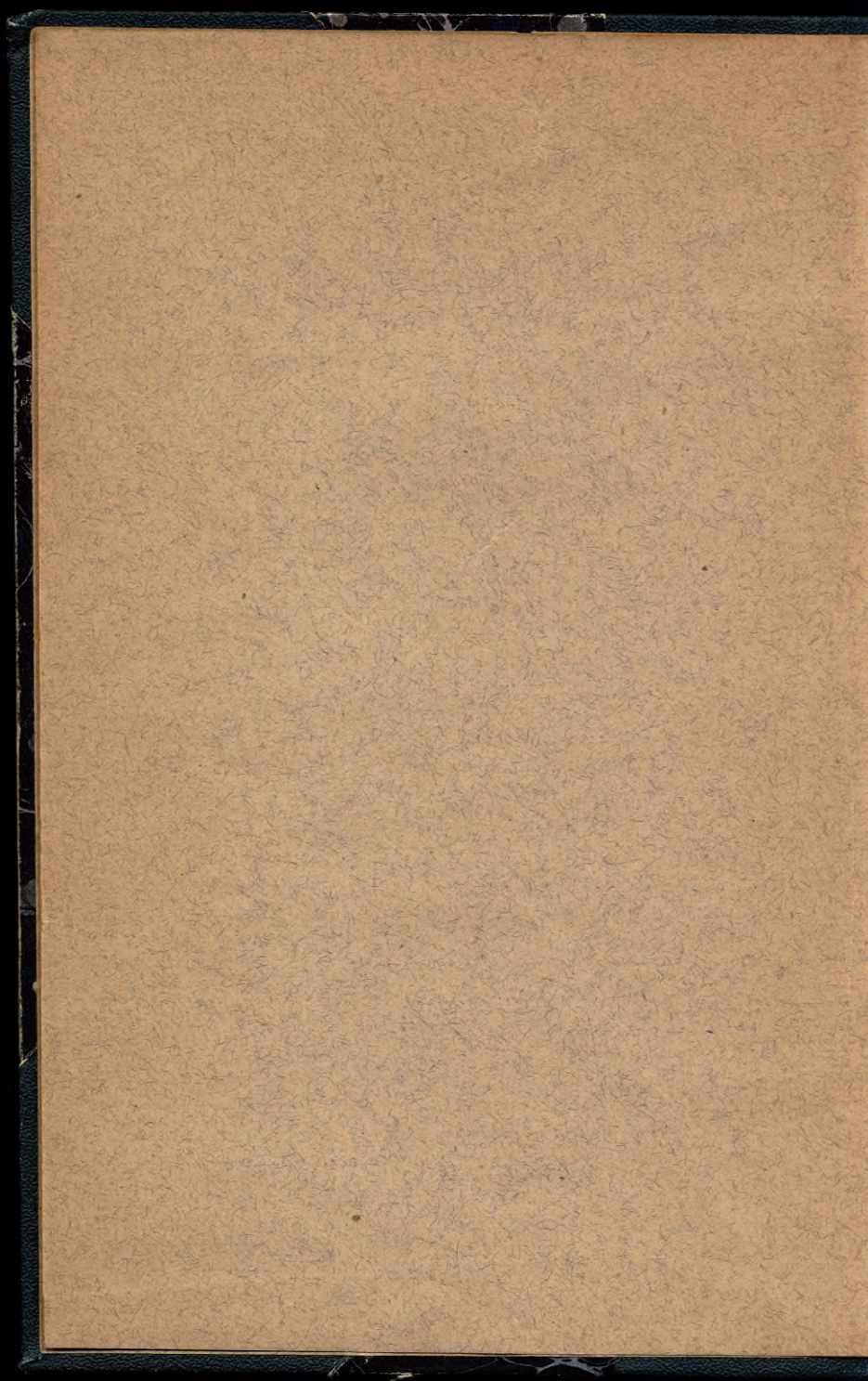

1899
10
[Robin Andersson]

ANDREAS BOLINUS

EN DAGBOK
FRÅN 1600-TALET

P. A. N. & S.

STOCKHOLM. P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

Pris 1 kr. 50 öre.

ADRIAN BOND

THE
LONDON
MUSEUM

1850

THE
MUSEUM

EN DAGBOK FRÅN 1600-TALET

FÖRFATTAD AV REGEMENTSPRE-
DIKANTEN VID KALMAR REGEMEN-
TE, KYRKOHERDEN I BREDARYD,
TORSKINGE OCH FORSHEDA

ANDREAS BOLINUS

UTGIVEN AV

E. BRUNNSTRÖM

STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

PAPPER FRÅN LESSEBO.

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET, P. A. NORSTEDT & SÖNER

1913

[123798]

FÖRORD.

Under inskrivningsresorna på våren 1912 gjorde jag ett kort besök hos den bekante kännaren och ivrige samlaren av antikviteter, kyrkoherden L. F. Palmgren i Nottebäck, av vilken jag till låns erhöll en gammal handskriften volym — en dagbok författad av regementspredikanten vid Kalmar regemente Andreas Bolinus, sedermera kyrkoherde i Forsheda, Bredaryd och Torskinge — ur vilken jag hämtat nedanstående anteckningar, vilka härmed överlämnas åt allmänheten.

Dagboken har gått i arv bland kyrkoherden Palmgrens förfäder och enligt dennes uppgifter har intet ur densamma förut offentliggjorts utom möjligen några biografiska och genealogiska uppgifter. Den innehåller emellertid ganska mycket av intresse, i synnerhet enär man ur densamma torde kunna få en ganska sann och trogen skildring av en prästmans liv och leverne på 1600-talet, varjämte densamma måhända kan lämna en och annan notis av historiskt värde.

Angående bokens åtkomst har kyrkoherden Palmgren lämnat mig följande genealogiska och biografiska uppgifter: »Under Karl IX:s krig med Danmark var Jon Blomma kyrkoherde i Forsheda. Hans dotter Elin blev gift med Jacobus Forselius, kyrkoherde i Forsheda. Deras dotter blev gift med Jonas Månsson Gumælius,

kyrkoherde i Forsheda. De hade dottern Elsa gift med Andreas Bolin, författaren till dagboken och kyrkoherde i Forsheda. Efter Bolins död 1698 gifte änkan om sig med komministern i pastoratet Erik Vallin, som sedan blev kyrkoherde i Kulltorp. De hade sonen Andreas, som blev komminister i Källeryd och gift med Margareta Hellman. Deras dotter blev gift med Abraham Almén, kyrkoherde i Åsenhöga. Deras son Anders Håkkan, komminister i Våthult och Båraryd, gift med Anna Dorotea Sager, var morfader till kyrkoherden L. F. Palmgren, som erhöll dagboken år 1875 eller 1876 av sin morfaders brorson, kyrkoherden Abraham Almén i Kulltorp.

Från Forselius härstammar en ännu levande släkt Forsell.

Från Gumælius släkten Gumælius.

Från Vallin den släkt Vallin, som under firma Samson och Vallin ägde den bekanta boklådan i Stockholm.»

Den gamla volymen innehåller, utom den egentliga dagboken, som omfattar tiden från den 12 aug. 1666 till den 9. okt. 1697, en inledning rörande Bolins barndom jämte en kort sammanfattning av de viktigaste tilldragelserna i hans liv; vidare en avdelning på 36 sidor »Personalia», nedskrivna av honom själv och tydligen avsedda att uppläsa vid hans begravning, ty han talar i dessa överallt i tredje personen och kallar sig »thenne salige mannen»! — Vidare en avdelning, som han kallar »En liten Resebook öfwer några förnämbliga städer i Deutschland, huru longt thet är emillan them, hwadh för Religion the haffwa, huru the äre befäste, hwad seder the haffwa, huru the äro belägna sampt hwad för Republica ther är, som nu korteligen fölia här effter åth, synerligen är thet till att märkia om the store och sköne

frijstäder, begynt Anno 1666 den 21. septembris. Impiger extremos currit mercator ad indos, per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Lübeck, Andreas Bolinus Smalandia Svecus 1666 Lübeck.»

»Resebooken» upptager emellertid även en beskrivning på alla de städer i Sverige, som B. vid olika tillfällen besökt, en beskrivning av Roslagen och en över Öland.

Vidare finnes inhäftat i volymen ett fragment av en dagbok, skriven med en annan stil än B:s och tydligen, av innehållet att döma, författad av en kavalleriofficer under kriget i Tyskland 1675. Huru detta fragment kommit att bliva inhäftat i volymen är icke gott att veta. Kyrkoherden Palmgren har härom icke kunnat lämna någon upplysning, men framkastar den gissningen, att Bolin möjligen lånat denna dagbok av någon av de många adliga godsherrar, som då bodde i närheten av Forsheda, (Bernt Mörner till Näasz, Tuna och Håkontorp, Pähr Gyllenswerdh till Höszna och Fårshedal, Axel Kyle till Eskiltztorp, Stierna, Fleetwood m. fl.), och att ett fragment av densamma av misstag kommit att inhäftas i Bolins dagbok efter hans död.

Slutligen finnes i slutet av volymen trenne uppsatser, skrivna med B:s stil, vilka tydligen äro avskrifter eller utdrag ur samtida tryck eller handskrifter, nämligen 1) En »Relation» om Bängt Oxenstiernas (Resare Bengts) resor omkring världen, 2) »Om saligh och manhafftige Nielz Stierneskiöldhz, Ammiralens, tapperheet till siösz, och sielfwa döden för Dantzik, Anno 1627 then 18. Novemb» samt 3) »Relation om saligh Doctoris Enevaldi Svenonij omkringh Reesande och wandrande i Europa», av vilka blott de två första här medtagas. Den tredje är av föga intresse. —

I den nedan följande framställningen av Bolins liv har utgivaren i stort sett följt dagboken, men även jämfört dess uppgifter med »Personalierna» och »Resebooken», ur vilken senare ganska många utdrag gjorts. Som dagboken innehåller en massa anteckningar som äro av föga intresse, har utgivaren, för att arbetet ej skulle svälla ut allt för mycket, tillåtit sig att göra många utslutningar av oväsentliga och obetydliga saker samt här och var gjort korta sammanfattningar av vissa tidsperioder, men i övrigt bemödat sig om att ordagrant anföra Bolins ord, varvid hans gamla och även något inkonsekventa stavsätt bibehållits för att i möjligaste mån bibehålla det åldriga och vördnadsväckande intryck, som läsningen av originalet väckt åtminstone hos utgivaren. Dock har utgivaren å ett och annat ställe ändrat interpunktionen något för att göra det hela lättläsligare. Bolin sätter nämligen ofta blott komma mellan meningar som borde vara skilda åt med punkt eller semikolon.

Andreas Bolini liv.

Bolinus börjar sina anteckningar sålunda:

»Anno 1642 den 26. Decembris annan dagh juul uppå een söndagh så är jagh född till werlden uthi Smålandh, Wäszyboo härad, i Unnarydz kiörckie By och Söregårdh. Min fader war ehrligh dannemann Anders Bängtson, och min moder war ehrligh, dygdesamm och Gudfruktiga huströo H. Elin Gummuns dotter.

Strax effter den naturliga födelsen så är jagh uthaf bemälte mina kiäre föräldrar haffd till doop och christendoom, uthi Unnarydz kiörckia, under pastoren och kiörckioherden der sammestädes tå för tiden ehrewyrdige och wäl lärdhe Herr Nicolao Brondio.»

Den unge Andreas skulle studera och bliva präst enligt sin faders önskan. Anledningen härtill angiver han själv uti »Personalialia».

Innan denna anföres, kan jag emellertid icke neka mig nöjet att anföra början på dessa högst kuriösa »Personalialia».

Den lyder:

IN NOMINE IESU!

»Hwad nu vidare thenne salige mansens Gudeliga lefwerne och salige afgångh widh kommer, hans lefwerne begynnelse, Continuation och sluth anbelangande, will mann efter itt christ lofligit, och här uthi wårt kiära

fädernes landh, af ålder wedertagit bruuk dätt förnämsta ther af, för denna förnämsta och ansägeliga församblingh, uthi största korthet upprepa och berätta, thet man uppå desze efterföljande åhr omständeligen höra och förnimma kan, nämligen: »— — —

Och så fortsätter Bolinus på 35 sidor och har då hunnit till år 1679. Här slutar Personalierna mitt i en mening. Återstoden har tydligen kommit bort och icke blivit inhäftat i boken.

Om anledningen till att Bolinus skulle bliva präst skriver han i dessa personalier:

»Är sedan strax ifrån Barndomen hållen till Gudzfruchtan himma hoos sina kiäre föräldrer. Hwilcka enär thee förmärckte hans ungdoms goda naturlige gåffwer ibland andre barn till att lära sina christendoms stycken af Booken, så och then märckeliga frucht som then nya födelsen wärckat hade (uthan thet att hans saligh fadher hadhe giordt Gudi thet löfftet att giffwa honom sin först födda sohn) blifwe thee beweckte, honom uthi åthskelige Scholer och höga Academier bådhe uthan och innan Landz att hålla.»

Om skoltiden i Växjö skriver Bolinus i inledningen:

»Anno 1655 den 25. Januarj, som war Pauli omvändelse dagh, så war jagh uthaf mina kiäre föräldrer haffd och skickiat till Wexiöö Schola, bleff ther introducerat och intagen af scholemästaren tå för tijden wyrdige och wäl lärde Herr Andrea Yxtorphio.

Sedan gick jagh alla classes igenom till thesz jagh komm mitt up uthi öffwerste Ringen uthi Gymnasio, och i midler tijdh så orerade jagh een gångh uthi Schola Triviali, och uthi Gymnasio så perorerade jagh 2 gånger, och een gångh Responderade och 2 gånger opponerade.»

Och vidare i »Personalia»:

»I midler tijdh, tå hans tijdh ward ther widh Gymnasium, blifwe honom anförtrorde ehrlige och förnämbelige mäns Barn till information, både uthaf stadzens och Landzens ungdom.»

Efter att hava genomgått skolan i Växjö skulle Bolinus till universitet. Först hade han tänkt resa till Uppsala, »men» — säger han själv i personalierna — »emedan tå ther på orten ward siukligit och dyrt, ty nödgades han ther medh låta beroo och reesa på een annor ort.»

Vid 24 års ålder och efter att hava tillbragt icke mindre än 11 år i Växjö skola avreste B. tillsammans med en kamrat Magnus Wiselius till Rostock. Vid denna tid var det nämligen högst vanligt att unga svenska studerande reste till tyska universiteter. Av rektorn vid Växjö skola Magister Nicolaus Magni Hernerus erhöll han i och för denna resa ett rekommendationsbrev, avfattat å ett latin, som är allt annat än klassiskt. Det torde kunna återgivas å svenska på följande sätt:

»Vänliga och ärade läsare till hälsning och benäget iakttagande.

Ehuru uppenbarligen en annans ord icke kan förhöja någons förtjänster — en bra karl står för sig själv, som man säger — ger detta likväl en god rekommendation hos dem, som därav få kännedom, och rekommendationen är en skyldig gärd åt förtjänsterna, på det att genom en hedrande bekräftelse de må bliva kända av hederligt folk och de fördolda förtjänsterna må framlysa genom ett vackert intyg. På denna och liknande grund har den från hederliga och ärbara föräldrar härstammande, förhoppningsfulle ynglingen Andreas Boling icke velat lämna detta hedervärda sällskap» (Växjö skola), »varav han nästan från barndomen varit medlem, utan

intyg. Förty intygar jag å ämbetets vägnar, att han här levat hederligt och ej begått något, som strider emot en ärbar och hederlig ynglings seder; han har nämligen varit from, anspråkslös, flitig samt lydig, på grund varav jag kan rekommendera förutnämnde Andreas Bolinus hos alla hederliga människor.

Vänskapsfullt och vänligen önskar jag, att de måtte benäget omfatta honom med tjänstvilligt deltagande och ej tillåta att han mötes av något hinder vare sig under resan eller på andra ställen. En visad välgärning, som med gott hjärta ägnas honom själv, som jag till fullo är förvissad skall mer och mer uppstiga till välförtjänt berömmelse, skall få sin betydelse även för utövaren; ärade läsare vare Gudi anbefalld.

Dabam Wexioniæ 11. Augusti Anno 1666.

Nicolaus Magni Hernerus.

Gymnas. Wexion. S. S. Th. L. p. t. Rector.

L. S.»

Den 12. aug. 1666 avreste Bolinus och Wiselius från Växjö till Bodakull eller Karlshamn, dit de kommo den 18. — Vid denna tid höllo borgarna i Karlshamn på med en livlig byggnadsverksamhet, och B. säger i »Resebooken» att »dageligen täncka the till at bygga här ena kiörkio uthaff steen». Härifrån fortsattes resan till Ronneby, på vilken då för tiden rätt betydande stad B. lämnar en utförlig beskrivning, av vilken framgår att Ronneby då tyckes hava haft ungefär samma storlek och läge som nu. Därjämte omnämner han en sägen om en källa vid Erikstad, som förtjänar att ordagrant återgivas. B. skriver:

»Här iffrån en mijl så ligger en kiörkia som heter Erichstad; widh thenna kiörkian är en kiälla, och om någon är krancker, lammer eller halter, item then som på nogot annat sät skadder är, om han kommer till thenna kiällen och offrar 3 eller 5 eller 7 eller 9 eller 11 fyrckar, the måste vara oiämpna, så kommer han til sin förra helsa igen, så att många kröckor synasz ligga igen effter them som helade äro. Thet sägesz att en präst, widh thenna kiörkian boandesz, haffwer weliat thetta offrandet abrogera, och haffwer i kiällan en upmurad steen neder riffwit. Strax så haffwer han mist sitt måål, sed utrum famae credendum in isthoe negotio incertum est.»

Från Ronneby foro de båda kamraterna den 18. sept. med en skuta mot Lybeck. Vid Bornholm råkade skutan ut för dimma och kom på grund, men fiskare kommo till hjälp och släpade ut skutan på djupt vatten, efter vilket äventyr man lyckligen anlände till Travemünde, om vilket B. skriver:

»En lijten stadh som är skantzen för stora Lübeckz stadh, så att om then blifwer intagen, så kan och Lübeckz stadh intagasz. Här i thenna staden i tornet haffwa the upprettat en lanternna, hwar uthi brinner hela natten, så att the som sigla på haffwet the kunna om natten hålla rätta straszten. All then teen och kåpper the haffwa så sätta the uthi före stuffwan att pråla medh. Här i elffwen byggdesz stora skeep till konongen i Suärie.»

På det dåvarande Lybeck dit B. kom den 29. sept. lämnar han följande beskrivning:

»Lübeckz store stadh häriffrån» (från Travemünde)
 »till landz ligger 2 mijl, men medh elffwen 4 mijl. Thenne samme frijstaden är mycket wäl belägen, lijka som en

grön heedh är omkring honom. Öster ifrån staden är en liufflig ekeskogh. Här widh staden är muldjordh så grant som hon worde sållat. Öffwer östra porten så står en uthfläckter örn och thetta åhra talet står skriffwit, 1625. Öffwer södre port står så skriffwit: Si Deus pro nobis, quis contra nos. Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigiliat, qui custodit.» (Om Gud är med oss, vem är då mot oss. Om ej Herran bevakar staten, så vaktaren förgäves). »Med träffeliga sköna murar är thenne staden bewäpnat. I wäster på muren så stå ther stena uprättade och äro lijka så offwan på som affhugna huffwut, och är thet giort konongen i Danmark för sin oräträdigheet och otroheet en gång emot Lübeckz stadh. Här i staden så äro fyra torgh, hwariäst man dageliga dagz allehanda slagz saker kan haffwa till kiöpz för billigh prijsz. Husen äro här mycket höga, och äro så monga fänster på hwart huusz så thet är undersampt. Thenne staden är mycket longh, men intet så mycket bredh. 10 kiörkietorn äro i staden, the bepryda honom herligt. Wid östre port står it nätt korsz, hwilket är it teckn til staden som fälcket förebaar.» Så följer en beskrivning på de 10 kyrkorna med i dem varande prydnader och inskrifter, nämligen Klemitz Wittbärg, Katharina kyrkan, Jacobs kyrkan, Fraueneller Maria-kyrkan, »Templum Cathedrale», om vilken B. säger:

»Templum Cathedrale dasz ist so viel alz Dohm Kircke, ther äro fyra klåcker the gå en hijspanisk discant nämblich en Baasz, Tenor, Alt och Discant. Coemitorium oder kirkegården är öffwer wäxt med lager träd. På en graff stein i thenna körckan står således skriffwit:

Wunder über wunder
 Sie ligen dreij darunter
 Vatter und mutter
 Sweister und bruder
 Man und weib
 Dreij seelen und ein leib.»

Vidare Sanct Petri kyrka, Sanct Johannis kyrka, Spiritus sancti kyrka eller Heiliggeist, Jungfru Annae klostert kyrka samt »Jedij-kyrkan». —

»Äliäst här uthi Lübeckz stadh så gå quinfälcken och draga huita spåna korga uppå huffwutet och draga mycket en korgh på vänstra armen när som the spazera uth. Här när the skolla resa en mijla eller halff mijla wäg så måste the altijdh sitia i en wagn och åka. Här i elffwen så stå skuter tillsammansz stora och små lijka som en stoor granskogh. —»

Från Lybeck reste B. öfver Wernamynde till Rostock, dit han anlände den 1 oktober. Om Wernamynde och Rostock skriver Bolinus:

»*Wernamünd* thet är skansen för Råstock och then haffwa the swänske inne medh en stark bewäpningh. I thenna staden är en klein körckia. Öffwer kiörkie dören står thetta åhratalet, Anno 1617. Iffrån Rostock och hijt rinner en stoor elff hwar uthi man medh stora skuter segla kan. Iffrån Wernamünd till Råstock när man fahr elffwen up före är thet 2 mejl. Råstockz stadh är förr kallat Roosen. Thenne är belägen på en wacker jordmon, och är här omkringh ömnogh jordh att bära sädh. Omkring thenne staden äro många wäder müller. Han är bewäpnat medh tvänne fasta murer, hvilka äro träffeliga höga.»

Så följer en beskrivning på Rostocks 8 kyrkor, nämligen:

1. *Mariae-kyrka*, i vilken fanns »itt förnämblikt uhrwärc och en perpetuum calendarium, som absolverar sin kringhgång en resa hwart åhr. Här hoosz så står en man med en tingest och uthwijsar hwadh för datum är hwar dag; Många förnämblika mänsz monumenter. Hoosz then föra dören är en krijgz cavilleer begraffwen; öffwer hans graff hänger hela hans harnisk item hans spårer.» Men Bolinus nämner olyckligtvis icke »krijgz cavilleerens» namn; av hela dagboken framgår för övrigt att hans huvudsakliga intresse vid denna tiden och för övrigt under hela hans liv, som helt naturligt ju är, var förbundet med det prästerliga och vetenskapliga; icke ens sedan han längre fram blev fältpredikant vid Kalmar regemente och själv var med i Karl XI:s krig i Skåne m. fl. ställen ägnar han mera än ett helt ytligt omnämnande här och var åt kriget, krigsväsendet och de militärer med vilka han kom i beröring, vilket eftervärlden måste beklaga, ty anteckningar av ett ögonvittne till denna tids märkeliga drabbningar hade kunnat vara av stort krigshistoriskt värde.

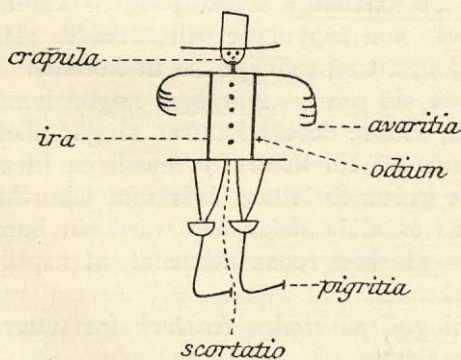
I *Mariae kyrkan* i Rostock omnämner B. vidare »itt hwaalz been som wäll är 18 alna longdt» och »itt skönt orgewerck», som har »19 bälgar och 39 register»; samt »it skönt Bibliotheck»; vidare: »i en wrå i thenna körkian så står en kista, ther är Maria affmålat lijka som hon hade christum i sin fampn. — — — Öffwer predikestolen står: ich lege mein wort in deine mund, und bedecke dich unter den schatten mein hende; item: Gottesz wort bleibet ewiglich. Homo disci mori, nihil vivere reffert. Reffert in vita. Te didicisse mori.»

2. *Sancti Jacobi kiörka*, med ett orgelverk liknande det i *Mariae-kyrkan*. »I tornet på thenna körkian så blåsa the hwar natt på trumpeter, sampt och åthskeliga

stunder om wekan; i thenna kiörkian är itt bequämt ställe att stå för studenterna. Hoos wijsaren som uthwijsar hwadh kläckan är stå tvänne män, then ene håller i kläckan, then andre i timme glaset. Doctoris Simonis Pauli Severinensis namn står på predikestolen skriffwit. Öffwer orgewärcket står Anno 1585.

3. *Katharinae körckia* är bögdh Anno 1610. När Gudztjänsten här ändasz, så begynnasz hon i Sancti Jacobi körckia. Här kommer mycket falk till sammansz, samt studenterne både aff Pommeren och Mäcklenburgh.

4. *Sancti Petri körckia*. Uppå Petri huffwud som är utharbetat aff trädh ther stödier sigh predikestolen. Öffwer predike stolen så stå thenne orden: en deel aff theszesz körkiasz torn är en gång förbränd, och en gång aff wädret till iorden nederslagit; Itt sådant bilde står i kiörkian på vägen:

5. *Sancti Nicolai körckia*. Här är till att märckia, under thenna körckian kan man fara med en stor vagn.»

Vidare anför B. ett långt epitafium på latin över Johannes Golstein från Westphalen, vilket vi dock här lämna åt sitt värde.

»6. *Sancti Johannis körkia.* Ther öfwer predikestolen står skriffwit på thetta sättet: Selige sind die dasz wort gottesz hören.

7. *Den Helige Andesz körkia* oder Heilig geist, ther inne är en mycket stoor booklada» — en notis som i all sin korthet är av intresse i det att den visar att man vid denna tid ej drog sig för att sälja böcker inne i själva kyrkan. — »The arme wistasz mäst i thenna körckian.

8. *Nonne körckian.* Tijt begiffwa sig jungfruier som äro lamma eller på annat sät haffwa något feel» (härav tyckes framgå att åtminstone Bolinus ansåg att något kroppsligt fel var ett nödvändigt villkor för att bliwa nunna vid denna tiden och i detta kloster!). »Och the som ther skolla inkomma the måste betala 100 Ryxdaler, så kunna the bliffwa ther inne så länge the leffwa. Här inne äro triffeliga sköna jungfru kamrar, huilka äro mycket wäl tilpyntade och tilredde. Här äro så munga ingång att en suärligt må uthkomma. Här haffwa nonnerna sin präst. När som nogon kommer ifrån fiärran och will se desasz kamrar så går abediszan och låter up fenstren till kamrerna medh en liten kiöp och låter up the gröna förlåten. Här inne i körckian så ligger christh i en kista sådan han ward när han begroffz. Här är een så skön roosz uthmålat, at näpeligen fansz hännez lijke.»

Beskrivningen på *staden Rostock* fortsätter sedan B. på följande sätt:

»Här i Råstock äro 3 Berömmeliga Auditoria. Thet första som kallasz Collegium ad varnum, ther står thetta åhra talet, Anno 1548. Thet andra kallasz Collegium

philosophicum, ther hoosz så är consistorium. Ther inne bredhwidth så stå alla affmålade som haffwa warit och äro professores. Här öffwer äro många kamrar till att gästa på för studenterna, men lijkwäl gästa ther inga. Det tridia collegium kallasz Unicornis, thet är och collegium iuristicum. Här inne äro tuänne stora tischer som man kan notera vidh hwadh som professoren läsz. Nu för tiden florerä här Theologia. Sämblige professorer löner Mecklenburgz fursten och sämbliga rådherrerna i Råstockz stadh.

Uthom södre port här i Råstock så står en gham utfläckter eller som en greiff. Äliäst till längden är staden mycket större än som till bredden. På rådhuset äro 7 spijrer. Iffrån torget löpa 7 gator. Omkringh ganske staden så äro 7 portar. Här äro allahanda slagz handwerkz män. Om nattatijdh går här en wacht som updager allom them som gå grassatim» (kringströvande) »på gatan. Med watn konst haffwa the här mycket undersampt. När som någon döör i thenna staden så går en käringh för dören och haffwer fram om sit huffwut lijka som it swart spiäll som är it sorga täckn. Här i staden så äro träffeliga rjka borgare; the rickta sigh mycket här borgarna och bryggare medh råstockare bier, huilken är mycket skön. Söder iffrån thenne staden är en talleskog nämblica beståandesz aff 164 taller för uthan them som äro nederhugna. Västher iffrån staden är en skön trögård som warar gröner om winter-tijdh. Uthom porten then wästre äro tuå vackra små siögar, theromkringh stå många liuffliga pijlträdh. Gropen som går omkringh staden är myckit diup och widh. Widh hwart huusz så står itt teckn upsat som låter see hwad för slagz fälk ther boor. Öster uth om porten ett wirtzhausz står så skriffwit:

Bisz mir wil kommen, mein lieber gast,
Trinck du viel du geldt in beitel hast
Du nich trinck meer heller
So lasz mir dasz bier ihm keller.

Här i älfwen uthmedh staden så äro och tuänne långa och kåstelige bryggor, huilka the lägga skuter-na intill och lasta aff och på.» — — — — —

De båda stallbrödernas vistelse i Rostock blev ej lång. De skrevo emellertid in sig vid universitetet dagen efter sin ankomst dit, nämligen den 2. oktober, för vilket ändamål de fingo undergå en examen »ritum examinis depositionis et absolutionis» och den 3. okt. började de åhöra föreläsningar i »eloquentia» (värtalighet) hållna av Magister Henricus Dringenbergius. Den enda tilldragelse av intresse som dagboken omtalar under deras vistelse i Rostock var att den unge kurprinsen av Saxen genomreste Rostock på återvägen från Danmark där han hade äktat konungens dotter, och att man i Rostock gav kanonsalut för det unga paret.

Redan den 23. december lämnade Bolinus och Wise-lius Rostock på väg till Wittenberg, varvid de reste genom åtskilliga städer, om vilka B. i »Resebooken» gör åtskilliga anteckningar, av vilka vi endast här anföra några utdrag om de viktigaste. Så skriver B. om Zerbst:

»Ther är enor jungfruh beläte uthsat i snickareguldh, ther före att hon tå på then tijden, när ingen ward loff-
ligit att kiöpa smör in i staden på torget, uthan the mås-
te alltid kiöpa thet uthom stadz porten, ther före så
lät thenne jungfruen lägga ducater fram ifrån porten
in till torget. När hon så hade lagdt ducaterna på ior-
den lijka som en steen bredh, så finge the sälia på torget,
så att både fattiga och rjika finge kiöpa till sin noth

dörfft. — Här brygga the en slagz dryck som heter Zerst bier; kannan kåster ein dreier, thet är 3 halfförer; thenne bieren är så klar som wijn, och haffwer en godh smaak, ther före förasz han widt omkringh i Deutzschland sampt andre länder. Här på torget så står skarprättaren uthmålat medh itt stort träffeligit swärd, och seer hiskeliga uth.»

»Anno 1667 den 1. januari så kommo wij till *Leipzig*, then mycket widt berömda frijstaden, som är belägen uthi öffre Saxen nästan mitt uthi hela Deutzschlandh. Om nya åhret så celebrerasz här en sådan marcknat så hansz lijke icke hållesz sådan uthi ganska Europa. Till thenne och andra marcknat så kommer fålek hijt iffrån Pommeren, Mäcklenburg, Brunszweigh, Preiszen, Saxen Meiszner, item iffrån Pohlen, Hållandh, Engelandh sampt monga andra städer. Thenne staden är medh mycket sköna huusz upbygder och är mycket wäl belägen; här omkringh är en slät grön hedh. Murerna omkringh staden äro träffeliga höga. Iblandh annat i thenna staden så är Sancti Nicolai körkia mycket skönt besmyckat; innan till under taket så är hon ganska medh guldh öffwerstruken så att en medh stoor lust må hånne bese; öffwer then ena körkie dören står så skriffwit: Herr ich habe lieb die stätte deinesz hausez, und den ort der deine ehre wohnet, Psal. 26: 8. I thenna körkian så haffwer churfürsten iffrån Saxen en skön stool. Academien är berömt i thenna staden; här äro 3 collegia, men dyrt är här att sitta sigh, therföre the som här studera the måste haffwa starcka midel.

Här så tala the en skön Hoch Deutzsche och beflijta sigh mycket om höffliga seder att lära. Här är it stort huusz som på Deutzsche kallas Bildhausz; här äro

allehanda slagz kläder till att köpa. Här uppå thetta
huset så äro sköna städer affmålade. Här står doctoris
 Martini och Philippi Melanchtoni beläte. Här haffwa
 the spiritus familiares, och then som them köper så kan
 han fort komma hwar uthi han will. Thenne staden
 är mycket beswärligh till att intaga. Här haffwa the
 en slagz dryck som kallas Rascum, thet är tämmeligh
starkt och kannan kåster 9 pfennigh. För huilken dör
 som the haffwa utsat tuänne tomma stoop ther sälia the
 bier. Här hålla quinnfolcken sigh mycket nätta. Om
 marcknasztijdh så går här iuder i longa suarta kiort-
 ler och gå quali desperabundi» (gå och se förtivlade
 ut), »item monga turcker synasz här i staden. Här i
 staden äro sköna garkiök som man kan låta sigh spijsa
 wäll för en groschen, thet är 2 öre söloffwermynt; eliäst
 om man skall gå här till tisch hoosz andra så kommer
thet dyrt. 3 mijl här ifrån hoosz en lijten stadh benäm-
 der Litzen så föll tappert glorwyrdigst i åminnelse salig
 Konungh Gustavus svecorum Rex och ther är en Tro-
phæum uprest. Om marcknatijdh så är här it torgh, thet
är gansha öffwer sat medh guldh och silffwer så thet
är underligit ther på.

Så snart något nyt kläda manneer thet kommer ifrån
 Franckryke, så uptaga the honom först här i Leipzigh
 och sedan uthsprida the honom vidare; här ståår beläte
 af träd giorda att man intet annat weet än the äro leff-
wande menniskor. Här seer fålcket i genom 9 nålz ögon
 effter en dreyer. Ifrån Sibenburgh, Ungern, Francken-
 landh, Auszpurg och Straszburg så komma monga wäx-
ler hijt till Leipzigh och the komma tämmeliga ricktigt
fram. Mycket är och meer till att förmåla om thenne
staden, så att största delen kan jagh icke upräckna, ther-
före när som några edelmän the resa ifrån fremmande

land så bliffwa the mäst här i Leipzigh, ty the haffwa här sköna placier.»

Till *Wittenberg* ankommo våra två studenter den 7. januari 1667 och läto redan följande dag inskriva sig vid universitetet, vars rektor då var Johannes Meisnerus. Ur Bolini ganska omständliga beskrivning på *Wittenberg* lämnas här följande utdrag:

»Thenne här staden är tämmeliga wäl belägen på en sydh» (sidlänt) »jordmån. Uppå östra sydan så rinner then sköna floden *Albis*, huilken kallasz lykasom *Halber*, förty hon rinner lykasom mit i genom *Teudzlandh*, eller och kallas hon *Albis*, ther före att hon förer medh sigh sådant leervatn som är af hwyf färgh. På östra sydan widh thenna här älfwen är en mycket sköner ekeskogh, uthi huilket är öffwer måtan lustigt att om sommersz tydh spasjera. Närr iffrån *Wittenbärg* är en stoor liungbacke öffwer wexen medh en stoor talle-skogh. Wäster iffrån *Wittenbärg* så ligger *Apollinis bärg*, ther *Apollo* haffwer bodt, och på thetta bärg är en wacker ekelund. I förtyden så haffwer kongen i *Suärie*, salig konungh *Gustavus* på thetta bärg hafft sin skötwackt. Thet ligger en halff mijl iffrån staden, lijkwäll på thetta bärg så kan man wäl see in i staden *Wittenbärg*. Här ligga ännu steen wäger igen på bärg ther som slottet haffwer warit. *Söderuth* på then ena sijdan på bärg så ligger itt skönt *wienbärg* som hörer *churfursten* aff *Saxen* till, och här äro träffeliga monga wienträdh här inne, så att om hösta tijdh så äro här ohöriga monga wiendruffwor. Mitt upp i bärgz kullen är lijkasom en kransz.

Hwad äliäst som staden anlångar så är hon tämmeliga wäll bewäpnat medh en grop omkring hela staden; sedan en mycket starck mur omkring. För thenne här

staden så äro 3 portar. 2 för bägge änderna och en mitt för staden emot söder. Två gater löpa på longz genom staden och sedan tuärt på äro tämmeliga monga gator. På längden så är staden tämmeliga longh men icke på bredden. I thenne här staden så är itt träffeliga stort torgh, uppå huilket mycket kiöpesz och för kiöpesz. Rådhuszet är medh skön steen upbögd, såmbliga andra huusz med leer och tägel äro wordne upbygde. För prospect in på torget så är bäst att gästa i the huusz, som ligga in hoosz torget. När som stoor flodh är så styger watnet upp uthur elffwen intill stadzportarna. Här på driffwesz intet stoor handel uthan medh wäxlar iffrån Hamborgh, item Lybeck, Leipsigh, Pragh, Ungern, Wi-en till studenter, som iffrån wida orter hyt förresa för studierna, som här mycket skönt florera både uthi Theologia och Philosophia så att thet är öffwer måtan berömmeligit. Borgarna the haffwa sin största profit aff studenterna, till huilka the fåå hyra sina huusz och kamrer. Allahanda slags wyn sälia the här för 2 eller 3 runstöcke kannan. Itt slagz ööl bruka the här som kallasz Kuckuck och kåster kannan 4 halfförer; när en här aff dricker bliffwer en mycket suarter inwärtesz. Här aff haffwa borgarne stoor winnest.

Här i staden äro tuänne sköna körkior. Slosz körckian ligger bort widh wästre port i staden, ther som Doctor Martinus förswarade then rena läran emot påffwen och hans anhang. I thenne körckian är Doctoris Lutheri graff; hans och Doctoris Philippi Melanchtonis beläte stå tuärt emot hwar andra. Lutheri graff är på högra sidan» (hela den långa gravskriften på latin anföres, men uteslutes här); »på wänstra sidan tuärt emot står Doctor Philippus Melanchton.

Fram hoosz choren i thenna kiörckian så ligger churfürsten på knä sampt och churfürstinnan och haffwa longa swerdh widh wänstra sidan, bemärckandesz att the haffwa defenderat religionen. Alla churfürstens wapn i Saxen the hänga här i sloszkörckian. Här står och itt fiska been som är 6 alna longdt. Itt mycket be-
römmeligt orgewerck är här. Här äro och läcktare up under taket i körckian, hwariäst the om högtyder mycket skönt musisera. I en wråd här i körckian så står Maria uthmålät rät sådan som hon ward i werlden när ängelen Gabriel kom till henne och bebodade henne att hon skulle föda Herransz Christ. Hon står och läsz i en book, haffwer longt hår på huffwutet och itt blåt före klädh, och thet sägesz att then konstigaste målare i hela Deutschland skulle haffwa thet uthmålät. Thetta belätet får ingen att se uthan om stora högtyder. När som gudz tjänsten om söndagerna är här i körckian ändat så begynnesz hon i stora kiörckian. Ther kommer mycket meer fålk samman i stora stadz körckian än som äliäst i slåsz körckian. I slåsz kiörckian så predikar Doctor Meisnerus och i stora körckian prediker Doctor Cato-
vius.

På wänstra sidan widh predikestolen äro thenne förnämbliga Theologi, viri excellentissimi, amplissimi atque doctissimi uthsatte i en skön tafla effter hwarandra som följer: Balthaser Meisnerus, Vilhelmus Lyserus, Jacobus Martini, Johannes Scharfius, Andreas Kunadus. It lytet stöcke theriff från så är Daniel Hennertus träffeliga nät uthbildat och uthsatt. Under honom är uthmålät then brinnande wagnen i huilken Elias bleff fördt till himbla. Här under Hennerti beläte så går solemnitetet an» (försiggår högtidligheten) »när som några bliffwa Doctores Theologiae. Gentemot predikestolen ther haff-

wer churfürsten sin stool och för honom äro sköna fänster; på honom så står så skriffwit: Ein tag in deinen vorhöfen ist beszer denn sonst tausend, psal. 84: 11.

Stora körkian ligger mitt i staden och är på hanne tuänne tämmeliga höga torn. Här i körckian så äro thenne här män begraffna och deras beläte äro uthsatta uppå wäggen: Caspar Oberhardh, Polycarpus, Egidius Hunnius, Georgius Mülius, Fredericus Baldwinus, Paulus Roberus» (samtliga pastorer och superintendenten i Wittenberg).

»Här inne i körkian så är itt fynt orgewerk hwar på the speela mycket liuffligt om söndager och högtyder på pukor och trumpeter så att thet darrar i väggerna. Här inne äro tuå predike stoler, och uthan till på klädet som ligger på predike stolen står så skriffwit: Verbum Domini manet in æternum. Then som skall begraffwasz inne i kiörckian thet kommer mycket dyrt. Två sköna glåcker äro i tornet, och när the slå så går the lilla lyde före, och strax slår then andra effter. Här äro tuå bequämliga läcktare till att stå på för studenterna. En funt är här som är omfatter medh jerngalrer. Hwar och en haffwer nyckel till sin stool i körkian. Monga ibland quinnfolcken bära sina stoler medh sigh under armen och sätia sigh mitt uppå store gången. Eliäst antingen thet äro bönder, borgare, soldater eller andra så sitta the intet offta med bart huffwut i körkian här i Deutschland antingen thet är winter eller sommer. — —

Rabiner till spåt uthan på kiörckio väggen är en stoor sugga satt och ligger och gapar widt med munnen, och en iude han ligger under rumpan och kiöszet henne; det sägesz att Winstrupius i Lund haffwer thet bestält. Ordet heter så Schemhamphorasz. Fram i choren mit

under körckie taket in i körckian är en jungfru skönt uthmålat och näglat wid taket.

Här i Wittenbärgz kiörckia så celebrera the en jubil fäst therföre att Doctor Martinus Lutherus then rena läran planterade, och thet giöra the hwart 50. åhr, huilket och skedde som man ögonsynligt såg Anno 1667, ultima die octobris, medh liuffwligh speel, music och klingande medh cymbaler, pucker och trumpeter, så att hiertat må frögda sikh ther öffwer. Thet är mycket lustigt att på see; effter thet icke skeer meer än hwart 50. åhr. Omne rarum est charum.

När som itt piltabarn här christnasz så står en karl och håller thet för funten; är thet itt pygebarn så håller itt quinnfålk.

Tree sköna Academier äro här i staden. Uthi större collegio så står så öffwer chatederen: Academia haec fundata Anno 1607. Doctoris Martini Lutheri beläte står jämpte cathederen; på högra sijdan widh Lutherum så står så: Anno Domini MDXLVI die XVIII Februarj obijt ista vita Doctor Martinus Lutherus ætatis suae Anno LXIII. Widare står så: Pestis eram vivus, moriens ero mors tua papa. Öffwer thetta collegium äro tuänne tabulat, hwariäst äro sköna stuffwor förlänta aff churfürsten till att giästa på för studenterna. Thet mindre collegium, som kallasz Collegium Minus ad Albim, på wäggen så står thetta åhretalet Anno 1607. Här öffwer äro och monga kamrer till att giästa på. Thet är något roligere att giästa på collegio emot Albim ty om nätterna är ther roligere ty thet wetter emot store walden och är ifrån alt tumult verne» (ferne). »Medh thet stora collegium som länder emot stora gatan ther är mycket tumult om nattatydh medh vociferationibus och grassationibus. Dåck är på thetta collegio högre stuff-

wor och sundare lufft än som på minori; om wintern så äro ther stuffworna mycket warmare än som på thet andra. Här på thetta collegio så kan man alltijdh haffwa prospect uth för stora elffwen och see huru the öffwer fara ther på färior, ty ther haffwer ingen brodh warit öffwer sedan the suänske upbrende then samma.

Thet tridia kallasz collegium medicorum. — — —

En Anatomi kammer är och strax ther hoosz, hwar iäsz hänga bena raken igen uthaff allahanda slagz diur som nämpnasz kunna.»

Wittenbergs geografiska koordinater angiver B. vara: latitud: 50 grader 54 minuter. Longitud 30 grader 39 minuter.

»Collegij gårdh är här inne i, lijkasom en slotz gårdh och här är en skön port så att ingen kan komma in i collegij gårdh om afftonen sedan som kläckan är 9. Här är och en kiällare, som hörer collegio till, och then som skall ther boo och skänka bier och wien han måste hwar dagh giffwa i lägo en gyllen. Mitt på collegij gård är en brun ther man kan alltid friskt watn upslusza. Här är noch en annor brun som alltid sputer watn iffrån sigh. En liuffligh trågård är här som hörer till collegio.

Hwadh meer som anlänger härew. Academien så är thet berömmeligit att både vinter och såmmer så disputerasz publico 5 eller sex gånger om wekan besynnerligt hwar onsdag och lögerdag både uthi theologica och philosophica facultate medh största lust att på höra. Öffwer större collegium så hänger en lyten kläcka, ther på så måste ministri publici klinga så offta som disputerasz skal. Uthi största collegio så disputera medh professorerne sampt och Adiuncti. Uthi mindre disputerar eliäst Magistri. Publice så läsesz här intet mycket om winteren, men om sommer tijdh så läsesz här flitigt.

Ty här komma inspeciterer hyt som äro skickade iffrån churfursten; the haffwa noga upseende här uppå. Anno 1667 ganska åhret i genom både uthi theologia och philosophia så disputeradesz 182 gångor. När som the disputera pro praesidio så pröffwasz skarpt, samt och när the disputera pro loco inter Adiunctes, jämwäl och när the disputera pro licentia.

Här är och itt klåster ther som Lutherus haffwer bodt, ther och studenterna wara spijsade på communitetet utaff liberalitate Electoris Saxonæ. Ther äro tuå wackra sköna byggningar, ibland annat så är här en skön saal som professorerna dricka på när någon doctorerer eller och Magistrerer.»

Här anföres en lång inskription på latin om Luther och Melanchton, vilken vi dock utesluta.

På väggen stå också namnen på sju kurfurstar som gynnat akademien, vilka uppräknas av B.

»Thesz för uthom i thenne salen så är en mycket kåsteligh kapper ungh» (ugn) »giorder i så monga kroker så att thet är undersamt till att see. I en taffla här på salen så är konungensz släckta register i Danmarck, Brunszweig och Brandenburg uthsat, samt och derasz stam tawla. Thesz för uthom här ut medh thenne saal så är en liuffligh trädgård till att see medh största förlustan i ty här äro trädh som hålla sig gröna både winter och sommer. Och the stå i loder sammen weffwade lijka som hierta i ringh, och är mycket liuffligt att påsee om sammertijd.

Öster uth om staden itt ljetet stöcke wägh så äro tuåne sköna körckiegårdar, på huilka äro monga dödasz monument i stenar uthuggna; en städz i then ene körckiegården är en pijga begraffwen, huilken haffwer slagit sin moder mädan hon leffde, som rycktet går. När hon

ward begraffwen så haffwer hon stucket upp bara handen genom stenen. Så bliffwer ther en annor steen på lagt, tå haffwer hon stucket upp handen uth om stenen till thesz modren kom och slogh hånne på handen med rijsz, så wände hon igen. Nu sedan som man ögon-synligt sett haffwer, så wäxer intet gräs z på then sidan uth medh stenen ther hon upsatte handen. Här på thenne körkiegårderna så äro pärona trädh sampt plomonn och körszebärsz trädh. Om sommertijdh så giffwa the itt vackert anseende iffrån sikh.

När som saligh i åminnelse Doctor Lutherus tog sikh före att propugnera then sanna läran så gick han en halff fiärdingz wäg uth öster iffrån staden, wardt träffeligh törst aff dagsensz heto. Så önskade han till gudh att itt teckn måste giffwasz att han hade then rätta Religionen. Strax så sprangh upp en kiälla i en backakulle medh mycket sööt watn, hwar aff han drack, och bleff then källan sedan kallat Lutheri brund. Många resande personer iffrån fremmende landh haffwa rest hijt och wilia see thenna kiällan, och the skriffwa sina namn här många, som är wäll att see. Churfürsten haffwer låtit bygga itt skönt huusz omkring thenne källan. Om såmmertijdh så är thetta watnet mycket sött och läsker wäll törst. Wackra palmeträdh äro upväxte uppå taket på huset som är bögd öffwer thenne kiällan. Söder iffrån thenne här källan så är itt stort blöt alekiär att see.»

— — — — —
Om Bolini liv och studier i Wittenberg innehåller dagboken följande anteckningar av intresse.

1667. »Then 9. jan. Så gick jag på communitetet till churfurstligh bordh att bliffwa spijsad.

Then 10. jan. Så tog jagh stuffwa uppå thet stora collegio i Wittenbergh.

Then 28. febr. Så togo wij Collegium Methaphysicum hoosz clarissimum Magistrum Danielem Spiegel Vratislaviensem, philosophiæ Adjunctum meritisimum.

Then 8. martius. Så gåffwo wij våra namn an uppå churfursta salen i Wittenberg och hwar fick 2 marck söloffwermynt.» (Detta gör B. sedan en gång i kvartalet; antagligen får han varje gång samma summa.)

»Then 23. Aprilis. Så doctorerade thee uthi Theologia i Schlosz körkian.

Then 27. Aprilis. Så flutte wij på öffwersta tabulatet uppå stora collegio på en sköner sommersaal.

Then 28. Aprilis. Så stod promotio i stora collegio in facultate philosophica.

Then 1. Maius. Så skedde mutatio Rectoratis i Schlosz körkian.

Then 8. Maius. Så togo wij collegium physicum hoosz praeellentem Dominum Magistrum Wagnerum Misnicum, philosophiae adiunctum meritissimum.

Then 10. Maius. Så togo wij collegium Logicum hoosz clarissimum Magistrum Schetvigium Silesium, philosophiae adiunctum meritissimum.

Then 26. Junius. Så togo wij collegium theologicum hoosz excellentissimum Dominum Doctorem Johannem Quenstadium Saxonem quod lingbergensem.

Then 6. Julius. Så ändadesz collegium metaphysicum.

Then 29. Julius. Så skute thee här i Wittenberg åth en duffwa som ward giort aff trädh som the hade satt uppå en stång så long som then högsta grån i skogen; then som kunne then underskiuta han blef konung thet åhret ibland them som skiuto.

Then 25. Augustus. Så woro wij widh Herransz nattward här i Wittenbergh.

Then 18. Septemb. Så togo wij collegium Hebraicum hoosz clarissimum Magistrum Saack.

Then 28. Så flutte wij på mindra collegio ad Albim.

Then 25. octobris. Så begynte Lector i communitetet på att läsa biblia.

Then 28. oct. Så skute the aff raqueter här uppå Wittembergz torgh at elden han liuste under himmelen.

Then 31. Octobris. Så celebreradesz här en iubil fäst med stoor solennitet för lutheri ministerio in vera religione defendenda et excolenda abs corruptelis pontificiorum.

1668.

Then 30. Aprilis. Så fick jag till migh 10 Rijxdaler uthi ducater.

Then 21. Maius. Bleff Rev.dissimus M. Johannes Baazius Biskop i Wexiö.

Maj. Then 5. Quod Deus bene vertat; så togh jagh tillijka med Dominis meis comilitonibus Domino Magno Wiesel, smalendo, et cum Domino Nicolao Follingio, ostrogotho, en resa up för Deutschland, som vidare är att see annorstädes.»

Denna resa beskrives utförligt i »Resebooken»; i det att B. antecknar varenda stad och ort som genomrestes, avståndet mellan dem och allt som han där fann anmärkningsvärt. Resan gick över Halle, Naumburg, Jena, Weimar, Erfurt, Salmünster, Frankfurt am Main, Darmstadt, Worms, Mannheim, Heidelberg, Speier, Philippsburg, Mühlberg, Strassburg, Freystadt, Darmstadt, Rottenburg, Tübingen, Reiflingen, Ulm, Augsburg, Nürnberg, Chemnitz, Torgau och åter till Wittenberg.

Här lämnas några utdrag ur resebeskrivningen om vad som kan intressera vår tids människor.

Halle: — »Här äro 4 brunner uthi huilka är träffeliga klart watn och mycket salt. Hwar brund är mycket diup. Thetta bruket» (saltbruk) »är upfunnit Anno 1577 och bischoffen han håller thet widh macht. 110 karler arbeta här dageliga. Hwar får en güllen om wekan. Den ringeste 16 groschen; alt håret hafwa the rakat af sigh. I then ene brunnen winna» (vinda) »the up watnet så att 2 stå emot hwar andra på itt stort juul och träda» (trampa på) »thet så gå wältrerna omkring till watnet upkommer i ämnena» (ämbaren). »I the andre brunnerna hafwa the en winder och långa liner at up winna. Sedan ösa the thet salta watnet i en stor kättel och göra starker eld, så siuder thet en timme. Desz emillan så röra the uthi och så blifwer saltet hwijt som creta» (krita); »när en dricker af thetta watnet så är thet så gådt som en purgation. The arme här i staden taga watn och koka medh för intet. Weden som the bränna här på bruket han kastasz i elffwen Hala longt här iffrån och flyter så in till staden träffeliga marghfalligh at alla orter äro medh wedh upfylta. — — —

På stora torget står then babyloniska horan rät uthsatt och hafwer 3 kälffwar uthi handen. — — — Här syntesz en rese, en bonda son, födder i Eiszleben; ward 18 åhr gammal, 4 alnar lång; hade brunt hår, swarta kläder, stort skeg» (skägg) »och wistasz här i håffwet.

Här äro åthskeliga garkiöck, ther man kan tämmeliga wäl spijsasz för en groschen; för bät» (bädd) »så måste en här på wirtzhausset om natten gifwa 18 pfennigh. En kanna stadzbier kåster här 3 pfennigh; en kanna kålsingh kåster 4 pfennigh.» — — —

Naumburg: — »En kanna bier kåster här 5 pfennigh. — — — 3 körckior voro i förstaden och 4 inne i staden.»

Jena: »2,000 studenter. — Soldater äro här inga. — En kannan öhl kåster här 3 pfennigh; en kannan Landwein 6 pfenniger; gement wyn kåstar här 4 pfennige. På wirtshausen i staden så är något dyrt att wara. — — — — Jungfruerna draga lärisz pannelijn på sigh, lijka som the skulle sörga. Fålcket taler här något bredt s. s. sax pro sex; gewesen pro gewesen; wag pro weg.»

Erffurt: — »På porten genom huilken man kommer iffrån Weimar står Anno 1655; tämmelig godh muur är omkringh staden. En ström rinner gatan fram före. Omkringh slottet är en auszbördig muur, höger med huggen steen. Huusen äro icke mycket wäl bögda, ty the säga at the intet hafwa kunnat honom wäl reparera sedan then suänske hade honom inne för 28 åhr sedan.

— Academien hvadh som anlänger så äro här 2 collegia: collegium novum Saxonicum ubi scriptum extat: Anno 1548, item collegium Erffurtense ubi scriptum est Anno 1521. 6 professores woro här och 100 studenter. Churfursten iffrån Mayntz har det största här i staden, churfursten iffrån Saxen har något här, sampt fursten iffrån Jena, och så franszosen.

I staden så äro här nogh mong torg men icke så monga kiöpmanszboder. Här äro icke monga soldater, men the arbeta hårt på slottet. — Spysningh är här tämmeligh dyr. En kannan af thet ringesta wien kåster här 6 pfennigh. — I midler tijd så komme wij på it wirtzhuus, ther werden hade gifwit sina gårdboder 13 tunner ööl, som han måste hwart åhr giöra. Ibland när the drucke och någon wille träta, så slog werden medh sin pryl i bordet it slagh; then som icke tå stillede måste gifwa 5 snüben, thet är 5 groschen.» — — —

Hessen beskriver B. sålunda: »I resan så kommer man in uthi Hessenland, hwariäst mäst äro calviner; en

quacker här gör sex pfennigh. I thetta här landet äro bärgh, daler, klippor och gröna fyna skoger aff eke, boke och börkeskogh, ther hoosz är liung, gräsz och myska gräsz som luffter wäl; här löpa hiorter, råboc-ker, harer och andre diur i korsz fram om hwar andra på vägen. Här äro mest furster som boo här i landet. Här äro 3 ädelmän som boo när hoosz wägen; i ofridsam tijd tiänte en under Schweden, then andre under brandburgaren och then tridie under polachen och stridde imot hwarandra. Then som tiänte under Schweden ward en oberst; sedan han tog förloff har han hafft 25 hundrade Rixdaler uppå Leipzig iffrån Suärie på thet at han skall warda uppå när som thet giäller.»

Fach: »En kanna bier kåster här en grosch. Här är förbodat dricka toback.»

Kefeld: — »Här gå quinfälken med snepa möszor.»

Salmünster: »Här äro päningar: en kreützer, thet är 4 pfennigar. — Här talte wij med en grå muncker, som hade på huffwutet en karpusz aff grådt suijna hård, en longer kiortel af skynnatoth, strumperna och skona wo-ro aff hästa håår; tuärt om hade han giordat sigh medh en oxa töm och hade ingen skiorta inunder alt thetta.»

I en liten katolsk stad *Werso* beskriver B. huru man där firade »helige creutz»-fest: »Munckerna och gemena fälcket komme först tillsammans i körckian, dragandesz medh sigh christi korsz och en himmel ther öffwer. Quinnor och män drogo ther före 8 faner, muscheterere gingo före; allt fälcket hade mäst sina radband, stämmande öffwer ensz medh ropande och siungande, gåandesz till första port medh blåttat huffwut; uth om then porten sätia the korset nider. Så stegh muncken fram, nidde (neg) och buade (bugade sig) sägandesz: Dominus vobiscum, hade 2 uptända liusz; en poik klingade

ther hoosz medh en lyten klåcka. Så kösser muncken på Bibeln, låter upp honom, siunger så om Zacharia och Elizabeth, item quomodo verbum caro factum est. I midler tijd så nidde han för christi beläte, kösste uppå Bibeln, bidiandesz pro patria, pro fructu terrae, pro toto imperio Romano. Interim så gåffwo alla soldaterna salva. Så giorde the widh alla 4 porterna. Fålcket bröt aff quister och satte i murerna fast. Sedan gingo the medh stoor procesion i körckian. När the gingo in om dören så stod it bäcken med wiewatn; ther i togo the med fingrarna och struko på pannan och munnen, och nidde för christi beläte, thet giorde mäst quinnfålcken. Och så stod muncken hoosz altaret, sångh och meszade. Kläckaren höll uppe mäszesarken baaktill och hade ther rökelse kiärrillet. Ibland så ringde poiken på then lilla kläckan. Munken hade en stoor book, pladdrade och läste så fort ther i. Poiken skänkte wijnet i kalken, muncken såppade oblatet småt i ena sked, öste i kalken, rörde thet samman och drack thet sielffwer i sigh; och thet giorde han för them alla. Så stegh han upp och predickte de verbis institutionis coenæ Dominiae. Strax gick han nider, messade och bad lijtet. I midlertijd kårsade fålcket för mund och ansikte, stoo och klappade sigh för bröstet och läste på radband. Sedan när tiäns- ten ward ändat, dåppade han wiskan i widewatnet och gick först på then ena raden och sedan på then andra och stänckte på fålcket. Sedan gingo the uth, struko sigh medh widewatn, nidde för christi korsz. I sin sång sungo the mäst: O, Iesu, Maria. Radbanden hade the therföre at när the blifwa krancka så bär Maria radbanden fram och säger för Jesu christho sin son huru mycket the haffwa bidiet att han hielpa skall. Watnet skall

affskilia orenligheten. När the äro i swermodige tancer så tilbida the Daniel så hielper han.»

Franckfurt am Main. — »Den delen som ligger östan floden heter Saxhause. — Här i staden äro 15 körckior, 5 äro här catholische och äro några öde, 10 äro lutherske ibland huilka 6 brukasz och 4 ligga öde. I domkörckian ward it öffwer måtan skönt altar och en tafla glimmade af guld, ther som keysaren han pläge krönasz. Här inne äro 2 sköna uhrwerk; när klåckan skolle slåg så stod en giorder karl som höll hammaren och slog till. Här fruckta the intet mycket för någon fiende, ty thet är en keyserlig Reichsstadt som keysaren han försvarer; och en fiende som will komma här före, han måste först 4 månader eller weker ligga för staden för än at han biuder till att gå på, at inwånarna i midlertyd kunna skaffa sikh en skötz herre; och på then tyden haffwa innborgarna rätt till at gå uthi fiendensz läger och thet samma besee, at fienden kan intet så länge giöra them. — Här hållesz stort boketryckery. — Af brunnerna tappasz watn uth lykasom aff monga halmpyper. — På garköket får en tämmeligt köt för 16 päningar; en kanna aff thet ringesta öölet kåster 10 pfennigar; det andre som bättre är 16 pfännigar; en kanna wien kåster 16 pfennigar. — — —

Darmstadt: — »Graffen zu Hessen residerar här och här är itt öffwer måtan skönt slot, bögd på en sijdländ ort. En kanna Mantz-bier kåster här 10 pfenniger, stadz-bier 8 pfenniger. — Här i landet så dricka bönderna skönt wien.»

Wormbz. — — — »På torget hoosz it skönt huusz äro mycket stora oxa been hängande, och sägesz att the oxerna skolla haffwa dragit förste grundstein till domkörckian. — — — När som Lutherus ward kommen till

Rhenum och wile in till staden så haffwer en god wän rådt honom at han intet skulle in ther, ty thet skulle honom icke wäl bekomma; så haffwer han svarat: om ther äro så monga dieffler som ther är tigel stener på husen så far jagh ther in i Jesu namn; thet han och giorde, kom in och skönt förswarade sigh. En kanna bier kåster här 10 pfennigar, en kanna wien 2 paszer.»

Manheim: Här uthi om städerna så skriffwa the på en stodh at ingen fremmet om han kranck är skall drista sigh till at inkomma i staden. En kanna ööl kåster här 8 pfennigar.

Heydelbergk: Efter en lång och entusiastisk beskrivning på stadens och slottets sköna belägenhet fortsätter B.: »Här på slottet är then största rariteten, ty här är it stort faat som innehåller i sigh 260 andra faat; är så stort som it tämmeligit huusz eller saal. Thet är giordt med timmerstocker och omkringh slagit med träfeliga mycket iärn, så att ther uppå kunna ligga stora stycke, och man kan ther uppå hålla itt tämmeligit callasz. Eliäst måste här bårgarne gifwa 20 gyllen för hwart faat wien the sália. En kanna wien kåster här 6 creutzer, thet är 2 groschen. — —

Academien hwadh som anbelånger, så haffwer här förr warit stoor frequentz, men nu är något dyrt, och nu äro här mäst baroner, fryherrer och graffen, ty här äro sköna exercit medh ryande och fäcktande, dansande och commediae spelande. För en tijdh sedan aff Suarie så hafwa här warit Oxenstiernerna, Wrangelen här studerat. Nu studerade här Hornerna, tuänne bröder medh en hoffmästare och en kneckt. På churfurstensz stal så woro här 50 beredne hästar, huilcke churfursten låter berijda iffrån 5 om mårgonen till 9. Här kåster nästan 600 Rijxdaler om åhret till at studera. Professorer äro här

Herlach, Wetter, Koff, Sponheim, Puffendorff, som haffwer nu fåt en vocation at blifwa professor i Lunden uthi Schåne. Faustur är doctor medicinae. Här äro och nogh handwärczk fålck; några suånске skomakare woro här till at höra talasz om i staden. In summa, thenne staden han haffwer meer att innebära än som någon kan troo och är så wäl belägen så undersampt är att omtala.» — —

Stålhaw: — »Här i byarna så länge som åschen gick om natten så ringde the medh sina klåcker, att trullen skulle wijka bort.»

Straszburgk: — »Förr än som en kommer in till staden så måste man öffwer 7 eller 8 små och stora elffwer, men then förnämsta broden är öffwer Rhein giordt aff trädh och träffeligh långh och bögar sigh mycket när som man körer öffwer hånne medh tunger wagn. — — — Alla som fara öffwer stora broden till fotz måste gifwa 6 pfennigar, och är then dag som många hundrade menniskor här öffwer sam. Omkringh staden äro sköna waller och innan til en artigh muur medh huggen stein. Sedan äro 3 eller 4 porter för än som en kommer in. In uthi staden så äro 2 eller 3 elffwer öffwer huilka äro träbryggor. Här äro monga gater och mäst äro the trånga. 2 sköna och förnämste äro torgen. Husen äro bögdla medh uthuggen slätter stein, såmbliga äro och bygde aff ringare materia, och äro så tämmeliga höga. —

Doomkörckian här i staden är thet förnämsta till at see; eliäst så äro här 7 körckior och en catholich. It trösteliga nätt och kånstigt torn är uppå domkörckian som synesz längst iffrån staden; thet andra tornet som skulle ståå ther uth medh thet kåstade för mycket att hålla widh macht. Thenna körckian hon är bögd af idel gråstein; steinen på tornet står uthsat mycket wäl i

kruse och tinningars wijsz. Största körckio dören han är aff kåpper och sehr stoor; monga beläter i hwaszer steen stå på och öffwer hanne uthhuggne. In i körckian så är något mörckt och är slät på wäggerna; här inne äro ingen beläte. På körckian så äro mång fänster, och på fänstren så äro wackra beläte uthmålade medh röd, grön och gåål färgh. 14 pelare äro här i körckian. En sköner brund är här in i körckian, och öffwer honom hänger it ämbar hwarmedh som the upwinda watnet, och thet är mycket sööt. Om dagen så löper fålket i genom körckan lyka som här wore en landz wägh och besynnerlig quinnfålden. Monga löpa och hyt iffrån long ort till at bese thetta kånstiga uhrwerket som här är giordt, om huilket vidare och fölier till at förmäla här effter-åth.

Här är it öffwer måtan skönt uhrwerck som Nicolaus Copernus haffwer bestådt. Och hansz beläte står ther hoosz tämmeliga grofft medh en stoor krokitt näsa och swart krills hår. Hwar gång när thet slår fiärdedels stund så stå ther små poiker på it trint tingest som löpa effter hwar andra och the slogo hwar sit slaggh på klåckan. Sedan så stodh nider under rät som en engel och hölt timmaglasen; när timmen ward uthe så wände thet glasen om lijka som han hade warit leffwanden. Sedan hwar gångh när klåcken slår 12 om dagen och 3 effter middagh så står ther en hane som galen och små klåcker äro ther som siunga medh klingande och pinklande i således en wersz: nu bidie wij then helge ande. Ther hoosz stodh en perpetuum calendarium och teckner hward för dagh the regera. Ther under ward uthsath huru många förmörkelser skola skee i sool och måne på 37 åhr och stodh ther hoosz skrifwit: Dominus lux mea quem timebo» (Herren är mitt ljus, honom skall jag

frukta). »En mycket stoor globg ward ther som går omkringh hwart 7 åhr. Här är och it skönt orgewerk; när som the musicera här på basuner, piper och trumpe-ter så står här en karl aff trädh; emillan åth när the siunga, så löffter han up basunen och haffwer honom i munnen som han blåste och åter igen släpte han nider honom. Här wardt och 7 wagner som uthkörde hwart tecknet som regerade på samma dagh. The haffwa här en skön Academiam som är giort aff en gammel körckia, och här är tämmeliga dyrt till at hålla sigh. När wij wore här så vore här 800 studenter; monga greffwer och frijherrer studera här i ty the haffwa sina exercitia corporis. Här hafwa the suänske sit skrå i sloszgaszen i cambrick hoosz cautionisten. Herzogh Adolf han boor här medh hustru och barn. En stalmästare son aff Schweden som heter Berlin ward här sampt och en som heter Uterkloo sampt och wallermännerna iffrån Kalmara. Här i staden är it skönt rådhuusz. The hafwa här och it artigt sädesz huusz. Här i staden äro the sina ägne herrer gifwa icke keysaren en heller. The låta och mynta här sina ägna päningar. Här haffwa the inga borgemästare stort. Här i staden är itt Enhörningz horn på rustkammaren att see huilket är starckt och långt.

Respublicam hwadh som angår, så äro här 12 som regera tilskifftesz, och ibland them äro the som regera hvar 4 delz åhr och heta the amptmeystare; the haffwa på sigh en affskild habit aff gråt kläder, therasz skrifware hafwa af röt och gråt kläder; sedan gå rådherrarna i swarta kläder. The hafwa här och en rustkammer som är uthropat öffwer hela thet Romerska ryket uthaf åthske-liga slagsz gamla vapn. På körckio wäggen ståå alltyd huusz intimerat till att förkiöpa. Här kan en stu-

dent sigh hoosz Magnificum angifwa så kan han och condition bekomma. När en fremmet student angifwer sigh här vid Sanct Marck så får han 18 kreutzer till hielp, ingen student som studerar här får låff att spasera uthur staden. En kanna ööl kåster här 14 pfeniger, och en kanna wien 2 paszen. En plapper här thet är en groschen. Närung är dyr här ty man måste hafwa then på wirtzhuusz. Här äro soffwe huusz hwariäst som man får om natten såffwa för 4 pfennigar. Till Sanct Marck gifwes hwar timme eller dagh en ducat.

Här inne i staden och uthe om så gå pygorna och låta hårlockerna hänga flättade nider på röggen och hafwa på hufwutet it långt tingh lyka som en karpusz. Quinnfälcken som söria the hafwa it långt tingh på hufwutet af hwit lärit uth sat långt; eliäst så är här ödmiuckt fålk, och the drifwa sin handlungh nät at the kunna bekomma nogh päningar.

Freystadt: — »Thenne staden befästesz altijdh medh wall och groop. Här är en suänsk Maior och håller skön ordnung medh drillande. Här hafwa the mäst torra päron til måltijdh. Här hafwa the them Suänske mycket kiära propter defensionem vera religionis. Här kåster en kanna ööl, thet är stort måt, 1 paszen.» —

Rateburk: »Desz emillan under höga bärigen äro tuå suur brunner; af then ena rinner watnet fort uth och thet är så gåth som spijsz ööl; i byarna ther omkringh så taga the sitt maal drijcka ther. Lijtet iffrån Rateburk är then sköneste, så stoor som en kiällare, siuder som en stoor brygge kessel, smaker som ther i wore suaffwel; om morgonen måste en bada iffrån 8 till 10; om afftonen iffrån 4 till 8.» —

Tübingen: — »Staden ligger i en hola uth medh bärigen och han synesz i förstone mycken lyten. — — Colle-

gium här thet är mycket skönt, färgat under taket och på wäggerna medh röd, grön och annor färgh; på bänkerna ther som furstarna och the andre förnämte sitia äro öffwertäckta medh grönt kläde. — — — Här äro 212 som Hertzogen Eberhart haffwer till stipendiaten som han håller medh maat och dricka, till thesz the kunna få condition; thenne måste gå till stadesz under alla lectiones publicas. — — — Thenne stipendiater hafwa höga hatter och mycket långa swarta kapper lijka som the sorgde. Om någon gifwer här en borgare en örfyl, så skall han plickta samma wäl igen eller gifwa stort böte. — Här studera många greffwar och frijherrer. Aff Slesien woro här 7 furstersz personer; iffrån Swärie ward här Gyllenadlern biskoffens son von Linköpingh som ward hoffmästare åth Leonhuffwutet, Greffwensz, som gäste på collegio och hade sina placier hoosz Herzogen och andra sådana personer; och gifwa för spijsz hwar weko 3 Rijkxdaler; alla burser» (burscher = studenter) »tillsammans här woro 600. Hertzogen han håller och klåster, hwariäst the kunna blifwa och studera till thesz the magistrera. Här stå borgarna tilskiftesz wackt, och thet är suårt att inkomma ty the fruckta för fremmande siukdommer. En kanna ööl kåster här 16 pfennigh, item så mycket en kanna wien.

Reiflingen: — »Här på landet gå hustrurna medh bart huffwut, och haffwa stöffler som the häckta till innan på benen medh mäsingz häcktor.»

Aurah: — »Här i staden om söndagarna så går en omkringh medh en lyten biälla och klinger för dören, så contribuera the till the fattige. — En kanna ööl kåster här 8 pfennig.»

Blåbäirat: — »Här låta bönderna böxerna och strumperna wara tillsammans, så at skynböxerna the stå under

armerna, framman till så haffwa the en pungh hwariest the lägga blåsan uthi.»

Auszpurghk (Augsburg): — »På porten står skriffwit: Quis est deus. — Alla körckiorna äro här 13 tillsammansz, 7 katholischa och 6 lutherska. — — — Här är och it skönt huusz, hwariäst när man ingår, om man icke ackter sigh, så löper dören långt stycke effter och dascher till honom. — — — På stora torget så är en watnkonst och en brundh öffwer huilken stundom kommer it leion uth och sputer watn, stundom en biörn, och sedan en menniska; genom allasz desz leeda mööt kommer watn uth lijkasom thet regnathe mycket fort. 4 burgemästare woro här i staden och 2 stadz pflägare. Här woro suänska guld smyder boende i staden. När quinnfålden the gingo här uthur körckian hafwa the höga hattar och knifwa lijkasom ryttare widh sigh.»

Thonawirth (Danauwörth): — »I kanna ööl kåster 4 pfennigar.»

Weisenburgk: — »En kanna brun bier kåster 6 pfennige och en kanna hvyt bier 9 pfennigar.»

Norinbärgk (Nürnberg): — »20 körckior äro här i staden och en är catholisch. Här i körckian sitia manfålk och quinnfålk till hopa huru som the kunna. The förnämsta hustrur haffwa hufwor på sigh som glittra aff guldh och så en spetsig hat ther uppå. — — —

Respublican hwad som anlånger så är hon öffwermåtan skön och är icke sådan till at finna uthi hela Romerska riket. Här äro 12 doctores iuris. Uthi proces så gåå thee fremmest, hafwandes på sigh wijda boka kraffwer, en swart bred kåfftan och swarta böxer; såmbliga hafwa kappor och såmbliga hafwa deijer. — Der till äro 2 som the kallas locinger. Sedan så äro 24 borgmästare och sedan 34 patritj eller ædelmän uthi släckt

effter hwar andra; alla månader äro 2 borgemästare, en ungh och en gammal: Ingen handwerkz man kommer till borgemästare ämbete. Sedan effter så gå många advocater och auscultanter. 7 kallasz the älste som här regera. 900 dorff ligger under Noringbärgz herrerna, så att när thet giäller så kunna the bringa uthi feldt itt hundrade tusend män. — — —

Drotningh Christina när hon ward här och kom iffrån Rom så gäste hon hoosz påstmästaren, ty han wardh catholisch. — En kanna rotbier kåster här 8 pfenniger hoosz bryggerna; en kanna hwijt bier kåster och 8 pfenniger; en kanna Aldorffz bier thet kåster 2 groschen. Uppå sina mässingz och teen kärel så hafwa the låtit uthsätia saligh Konungz Gustavi Adolphi beläte iffrån Swärie; effter som han wardh så bijståndigh till att förswara och defendera veram lutheranam et christianam religionem, hålla the hansz namn uthi största åminnelse.» — — —

Om B:s liv och studier i Wittenberg finna vi vidare i dagboken rätt detaljerade anteckningar, ur vilken vi här återgiva några brottstycken.

1668.

»Then 6. julius fick jagh breff ifrån mina föräldrar, som ward daterat den 3. juni», varav man kan se att postgången på den tiden ej var synnerligen snabb. B. antecknar alltid noga datum på sina brev från Sverige. Tiden som de hava varit på väg är minst en, ofta en och en halv månad, ja stundom nära tre månader.

»Julius: then 12. så togo wij en säng bort i staden för 4 Rijxdaler om året; en betaltes strax.»

»— then 26. Deo sit laus aeterna, så bekom jag medh wexel uppå Halmstad, Kauffenhagen, Hamburg och Wittenberg iffrån mina kiäre föräldrar 70 Rijxdaler.

»Then 27: så satte the upp then höga dufwostången och skuthe åth hånne.»

»Sept.: Then 29. Så woro här iffrån Swärie i Wittenbergh tuå förnämblika herrar, nämblika Rådlamb och Skütten med en sin hoffmästare; the reste hädan till Prag, Norinberg, Wenedig, Rom; sedan hem före åth Engeland, Hålland, Danmark.»

»Okt.: Then 4. Så föddesz churprintzen i Dressen» (Dresden), »huilkens fader ward then gamble churfurtenz son iffrån Saxen; hans moder ward konungensz dotter iffrån Danmark.

Then 12. Så begynte wij om aftorna at hafwa liusz på communitetet på then sidan som wiste emot wallen till Albin.

»Then 25. Så ward en förmörkelse uthi solen iffrån 3 och till 4 effter middagen.»

»Then 31. Tacksägelse fäst för Martinus Lutherus.»

»Dec. then 25. Så syntesz en comegt på himmelen i Wittenberg, öster ther iffrån, tämmelig lång, sedan klåckan 10 om natten.

1669.

»Jan. then 20. Så föddesz keijsarensz dätter i Wien i Österijket, hannes namn wardh Maria, Antonia, Iosepha, Benedicta, Rosalia, Petronella.»

»Jan. then 24. Så reste en Legat här genom Wittenberk till Dressen» (Dresden), »som ward uthsändt aff konungen i Danmarck; han bestoo aff 80 karler, 70 hästar och dertill wagnar medh monga kistor.»

»April then 20. Som wardh påscha afftonen, så komme här tuänne studiosi iffrån Upland i Swärie; then ene ward en adelman widh namn Carolus Ekehielm; hans hoffmästare heter Andreas Thermænius. Monseur Eke-

hielm ward Bischoffensz broderon i Wexiö, Johannis Baazj.»

»Maj then 24. Quod Deus bene vertat, så togh jagh an collegium Anticalvinianum hoosz dortoren Johannem Deutschman.»

»Sept. then 2. Så reste Monseur Johan Liliehöök och hans broder Lindhard här genom och wille till Jena och sedan till Paris och Rom.» — — —

»Okt. then 6. Så bekomme wij vår wexel uppå Herr Ellingzhausz i Wittenbergk skickiat iffrån våra kiäre föräldrar på Herr Arendt Brandenburgk i Kopenhagen, Herr Petter Hanson i Hamburgk och sedan på Herr Ellingszhausz i Wittenbergk. K. stallbroder» (Wiselius) »fick 45 och jagh 30 Rijxsdaler.»

1670.

»Febr. then 15. Får B. 10 Rdr specie från sina föräldrar i växel genom samma personer som ovan äro nämnda, vilket ger B. anledning att nedskriva en lång tacksägelse på latin över hans föräldrars godhet.

»Febr. then 9. Så bleff konungen i Danmark dödder och den 11. så bleff hansz son uthwald till konung igen.»

»Mars then 26. Så stege wij upp aff communitetet, nämbiligen Dn. Follingius, Dn. Wiesel och jagh, när wij hade gåth ther in i 3 åhr.»

»Aprilis then 24. Så valedicerade jagh och Dn. Wiesel i Wittenbergh, resandesz» (den 27. maj) »medh Albi nider åth Magdeburgh, Hamburgh, Lübeck, Råstock. Stego ther till skepz åth Runneby» (dit de kommo den 8 juni) »och Wexiö och jag (Deo laus) kom heem den 24. juni uppå Johannis Baptistæ dagh till Boalt.»

Ur »Resebooken» göra vi rörande denna resa följande utdrag:

»Magdeburgh, en tämmeligh stoor stadh, belägen på

en slät ort, och Albis rinner uth medh honom; och en städz ther en skall sägla igenom hånne under stadz bryggan så går strömmen i rödh fårsz och skepet löper genom som en pijl. Här i staden äro 11 kiörckior och mång huusz äro ännu intet upprättadhe som keijsaren hadhe låtit nider blåcka när han lågh för staden. Domkörkian är förnämst i staden ty i hånne äro sköna Rariteter att see såsom fölier i ordningen. Fram för altaret ligger Regis Ottonis, primi Regis Angliæ, drotning beläte. Lijtet ther iffrån på en Ärkebiskopz graff så är en saphir, som har warit en foot, aff the 7 watn kruker som wändesz i wijn i bröllopet i Cana i Gallilein; för huilken keijsaren haffwer budit några tusend Rdr; så haffwer han änteligen fått något ther aff och låtit giordt sigh en wein geschir ther aff.

Altaret är aff skön steen, 9 alnar långt och 4 finger tiockt, och thet haffwer Udo Episcopus förährat til kiörckian; och Udonis graff är i choren uthaff klar marmorsteen. Ther till medh hoosz choret är till att see, att när som en munck ville föra en iungfru in i klåstret, så står dieffwulen och låter upp dören för honom och hielper ther till att hon kan komma in. Ther är och Johannis Baptistæ rätta beläte att bese. Widh predikestolen hänger itt bäcken aff mäszingh, uthi huilket Pontius Pilatus han hade tuättat händerna sedan som han hade fördömdt christum till döden; item är ther en lampa som haffwer brunnit i många 100 åhr. På kiörkiewäggen äro tuänne comites och grefwar uthmåladhe som måste sitia i kiörkan fågne och spijsasz medh watn och brödh till thesz the dödde, effter the hade wiliat giöra kiörckian till en stall. Ther är och itt capel, hwar iäst the 5 kloghe och 5 fåvische jungfrur stå; the stå och små lee, och thenne gråta. —

Predikestolen är aff albaststeen gjord. Widh predikestolen är jungfru Mariæ beläte lijka sådant uthmålat som hon haffwer warit här werlden. Orgewercket här är mycket skönt, ty när som en spelar på thet, så äro ther beläte som gifwa wackert liudh; ther effter galer en tåppe 3 resor. Sedan uthpå gålffwet står itt järn, så om att man giuter ther in olio, så draga pelarna thet till sigh genom sina lufft. Samma kiörckian hon är 427 stegh långh och äffwen så högh är och tornet. In i thenna kiörckian är salighe Bakius begraffwen och uthan på kiörkian är sköön steen. Här lågh en Bibel inne, i huilken stodh skriffwit att i hele Biblen äro 1350 capitel.»

»*Damitz*, en tämmeligh stoor stadh och ther inne är mycket fahrligt för trulkåner och monga brännasz ther upp alla åhr, som nogh sampt till att see är uthan för staden på en wisz ort.» — —

»Summa 57 mijl bisz Hamburgh von Wittenberg zu waszer mitt der Elb strom.»

»*Hamburg*. — — — 4 mijl ther iffrån rinner elffwen (Elbe) i hafwet, och i thenna elffwen så ståå skepen lijka som then störste granskogh, iffrån Hispanien, Indien, Italien, Engeland, Frankrijk, Hålland, Danmark, Suärie, Nårrie. Och uppå såmbliga äro så röda och långa flaggor som på en drake. Här i staden äro 15 kiörkor» (som uppräknas). »Uthi nye stadt intet långt iffrån Sanct Michaëlis kiörkio boor en träffeligh rijker iude, och hoosz then samme haffwer Drottningh Christina kiöpt sigh itt huusz för 15 tusend Rijxdaler. Och hände thet sigh ther en gångh när som påffwen i Rom bleff uthwald så beställte hon ett feuerwerck som hon lät löpa omkringh hele staden. Så äro några geseller eller andra i staden som ställa sigh för hannesz döör och slogo mäst uth alt hannesz fänster, och widh the thetta giorde så bleff en

aff them i hiäl skuten. Sedan lät hon tappa wijn på gatan iffrån 2 effter middagen in till 8 om afftonen.

Här i staden får hwem som will gåå på wallerna. —

Här i staden äro många iudar och haffwa the här sin synagogam widh Dräckwall, hwariäst the hålla sina gudztjänst om dagen på Ebraische; att en aff them stiger upp i en stool och hänger på sigh itt gammalt gråt kläde stycke och begynner pultra Ebraische aff veteri Testamento. — — —

Här så haffwa quinfälcken en undersam dräckt, ty thee hänga alltijdh uth om sigh itt swart stycke kläde lijka som en kappa; och under så äro the mycket wäl klädda, men uthan på see the illa uth medh the swarta kläde stycket. Itt skönt huusz är här i staden som heter börste, hwariäst kiöpmännerna komma i hoop alla dagar och kiöpasz och säliasz med hvarandra.

Här omkringh staden äro effter föliande porter som nu följer. Elbport, Steinthor, Ditthor, Sandthor, Treschthor, Tuärenthor, Damthor. Sedan äro 6 höga torn i staden att se. Tårgen i staden heta så: Fischmarck, Håpmarck, Scharmarmck Peermarmck, Neumarmck. —

Rempubicam hwad som anlånger så äro här i staden 2 bårgemästare, 2 gerichtzverwalter, 70 Rådzherrer, 2 bårgemästare, som intet regera, 2 syndici, 2 secretarij. Sedan är itt skönt Bibliothec i Johannis kiörke. I domkiörckian är en skön magnet steen. Här är marcknat hwar dagh och gått kiöp på sölff, guldh, kläder och andra saker. Summa här i staden är fälcket nogh ödmiukt och tjänst willigt men thet går alt uth på päningar. The hålla sina saker wäl, ty the få iffrån fremmat land sköna skuter ther goda saker äro. Iffrån thenna staden giöra the wexl på alla städer i hela Europa, och påst breff komma här igenom som gåå omkringh alla landh.

Här äro soldater, 3 kårperalzskap, som stå wacht om dagen, och när the stå wacht så äro the klädde i pantzer och harnisch; och om natten står itt compagnie bårgare.

Gustavi Adolphi beläte är att see hängandesz för husen i staden.

Sedan äro här några werdzhuusz, såmblika heta Die Königin zu Schweden, Der König zu Franckreich. Eliäst gå thee här på gatan biudandesz uth hwad the haa att sälia, ropandesz så: milch, fisch, pastinach, krebsz, mäst bärandesz på huffwutet hwad the haffwa. Till föreklädh så haffwa quinfälcken intet annat än en swart rand medh band satte frammanföre på siörtet. Här är så trongt alla dager på gatan att en näppeligen kan komma fram att gåå.

Här uthi Nye stadt så boor en Licentiatu Theologiæ widh namn Esdra Edzardi, som hadhe lärt sina 3 söner så perfect Deutsche, Grekesche och Ebraische, att hwar han wille för them i then gansche Ebraische eller Grekesche Biblen wille lägga upp itt caput så kunne thee thet resolvera grammaticice på lästa måtan, såsom och Grekeschan i Novo Testamento; och the gåszerna, then älste ward 12 åhr, then andra 9 och then yngste 6 åhr, huilket må komma enom undersampt före.

Från den 24. juni 1670 till den 20. september vistades B. hemma hos sina föräldrar i Boalt i Unnaryds socken, dit de tyckas hava flyttat från Söregården i Unnaryd. Under denna tid nämner B. att biskopen i Växjö, Johannes Baazius visiterade Unnaryds pastorat den 2 aug., varvid han, sedan först kapellänen predikat en halv timme, höll »en predikningh mycket märckeligen öffwer hela Lutheri catechismum uppå 3 timmarsz rum».

Den 20. september avreste Bolinus till Uppsala akademi »resandesz genom Småland, Östergötland, Södermannaland och Upland», vilken resa B. i »Reseboken» beskriver och lämna vi ur denna en del utdrag om de städer han passerade, utdrag som kunna lämna oss en god föreställning om dessa städers dåvarande utseende.

»*Jönköpingsh* är belägit något sydt emillan Wetteren och en annor siöo, och store Wätteren ligger nordan staden och går in til honom och i honom stå nogh små båter. Husen äro här huijta, bögda aff trä mästa delen. Staden är så midel måtigh stoor, två kiörckior äro här inne, then ena, som fålcket går nu uthi, är aff trädh bygd och wäl målat inne uthi. Then andra hållesz uppå att byggiasz aff steen, och thet är en stoor och sköön kiörckia; bliffwer och snart ferdigh. Här byggiasz och förnämliga mänsz griffter här inne i thenna kiörckian. Eliäst så är här i staden höffligit fålck, hålla sina huusz reent och wackert. Här i staden äro allahanda slagsz handwerckz män och mäst medh smidar.

Håffrätz huset är bygd mitt i staden aff mycket sköön steen. Sedan så driffwa thee tämmeliga stoor kiöpen-skap och handel här inne, och haffwa seglasz iffrån Hållandh och andra land i att the kunna bekomma hijt sköna wahrer i genom Wäneren och Wätteren.

»*Norrkiöpingh* belägit uppå en slät, tämmeligh stoor plaan medh sköna hus bebögder. Här inne äro 4 kiörckior och en Schola Trivialis är här. Jaa, här äro wacker huusz aff tägel upbygde; största kiörckan är här mycket skön, både lång och stoor. Här är och en tämmeligh sköön handelzstadh, ty här är watn att man kan komma säglandesz uth i haffwet och hämpta waror iffrån främmande land, samt och föra iffrån staden och tijt igen; ther före så kan man see tämmeliga skuter stå

här inne hoosz staden. Eliäst så håller sigh fälcket här wackert både i leffwerne och omgånge så som sigh böör effter stadzmanneer.

Sedan en mijl uppå thenna sijdan som länder åth Nykiöpingh så tager then store skogen kålmohren widh, huilken är 4 mijler bred att resa öffwer; och på honom är intet annat än klipper, bärgh och dalar, item grane, talle och nogh små börcke skogh; först när man kommer itt stycke in uppå honom, så fåår man att see åthske-
liga wärp ther som fälck är mördad, sampt stigel hwar som ogärningszmännerna äro stiglade, såmbliga på 3 stigel, såmbliga på 4 och såmbliga på flehra. Och såmb-
liga äro medh hela kråppen lagde på juul. Mitt uppå skogen är en kroo, som heter Krookeek, ther är itt stort werdzhuusz, och ther måste en resande persohn som ther reser förbij mycket wäl taga sigh till wara och besynner-
ligen om man bliffwer ther om natte tijdh, ty the äro intet alla til att troo ther utan mördare och röffware äro thee.

Nykiöpingh är en midel mätigh stoor stadh och är här en vacker kiörckia. Här haffwer warit itt skiönt slåt, men uthaff wådeld så är thet tämmelig ruinerat. Eliäst är staden på en beqvämligh ort belägen. Här gåår watn in till så att man kan komma säglandesz uthi haffwet till andra orter både i Swärie och andra länder; therföre så ståå här åthskeliga båter, fahrkåster och andra sådana fram hoosz staden som the bruka att föra sina saker uppå till en och annor ort hwart som the hälst wilia.

Tälge är ther iffrån 7 mijler longt och är thesz emillan tämmeliga stora skogar medh bärgh, klipper, grane, talle och börck. Staden är lyten men mycket wackert och ordenteligen bögder medh trähuusz, mycket rena gator

så hålla the här; en kiörkia så är här i staden och en barna schola.

Stockholm är ther iffrån 4 mijl; först så möter södre malm, som är belägen ibland bärgh, klipper och stenar; ther är nu tämmeliga ringa huusz bögda uthaff träd. Sedan nårr uth så kommer man in i sielffwa staden och ther äro sköna höga steenhuusz och mycket trånga och mörckia gator. Kiörkiorna alla här äro 12, mycket artigt bögda. The förnämste kiörckior så är stadz kiörckian, hwariäst är itt öffwermåtan skönt orgewerck, sedan teutscha kiörckian, hwariäst är mycket kånstigt giort så att kläckorna intonera och stämma öffwerenz siungandes en heel disscant lijka som thet går till uthi Lybeck och andra teutscha städer. Sanct Cathrinæ kiörckia på Södre malm, är ännu intet til fyllest ferdigh men bliffwer medh thet snaresta. Uppå södre malm ther iffrån hoosz thet watnet man måste öffwer iffrån Tälge är en mycket skön brod giordt som wäl kåster några tusende Rdr. Sedan sielffwe instaden är tämmeliga sijdt belägen, så att när en will stijga upp på bronckabärgh, så kan en mycket wäl see hela staden medh malmerna, ladegårdz land, munc-kia lägret, slättet och skeepz hålmer samt alt annat som kan före komma. Och när man will gåå nider uppå skeepz bröggian, så skall man fåå see så mycket fålck spasze-ra ther fram och til baka lijka som thet wore uppå en frijmarcknat, sedan och så många skeep så att en som icke haffwer sådant sedt til förna skall sigh ther uthöffwer högeligen förundra, sedan så stå hela mälaren och uth igenom, och när något skeep thet gåår uth eller in så låsza the aff 3 eller 4 styckiar till lusta skååt.

Uppå Skeepz hålmen ther är hela konongenz krijgz munition medh lodh och krud. Eliäst så är slättet här myc-

ket skönt bögd ther som konongen bohr, sampt och hele Rijgzstaden är mycket sköön att påskåda. Stoor handel så driffwesz här i staden med allehanda saker som kunna förekomma. Och när en går öffwer port bröggan uthur staden och på södre malm så är thet skräckeliga mycket fålck som ther möta hwar andra; in summa thetta är en mycket sköner stadt uppå alla sijder aff naturen så befäster att han intet är godh att löpa uppå, för uthan thet att uppå alla orter liggia styckior nogh och kartog, och uthi Mälaren så äro starcka pålar giorde att intet skeep kan komma länger in än som the wilia tillåta uthi staden.

Fålcksensz maneer och dräckt här i staden hwadh som anbelångar, så hålla the sigh wackert i lefverne och umgänge, är wänligt att tala medh; näste granner kiänna näpligen hwar andra; eliäsz medh husaläge, sängh, wedh och proviant så är här tämmeliga dyrt.

Några ryszer gåå här igen medh långa foddrade kiorter och råcker sampt med foddrade möszer och giordade medh röda band, haffwandesz nästan sådant anseende som judar. När som soldaterna gå på wackt så haffwa the harnisch på sigh. När någon förnämligh process här i staden skeer så rijda här stadz ryttare medh braff hästar medh stora fiärbuscha i hatten sampt skjnnkiorter medh förgiölta armer på them, och altså så stutza the öffwer måtan när the giöra konungen något geleit ehwar som hälst thet wara kan.

Herrarne the åka, rijda och gåå här så mongfaldiga på gatorna så att thet är undersampt. Konungensz betiänte synasz här ock nogh på gatorna. Drabanterna the gåå medh långa skjnnkiölra och liff gehängh ther uthom. Pasierna» (pagerna) »the haffwa bundit up böxerna långt öffwan knäen att the stå widt uth medh

band öföwan knäet bundne; sedan så sitia the hårt bundne åth nidan för knäet. Fiortan trumpeter haffwer konongen som blåsa up när han går till måltidz, eller eliäst, ty han låter mäst bringia 14 rätter hwar gångh han spijser och thenne trumpeter haffwa blå kläder med golt snöre skammererade; medh thenne så fölier en morian som seer mycket underligen uth. En gångh sågh iagh i konongenz håff tå han ward på jacht att han hade låtit klåda uth en biörn i kläder gröna och bundit uppå honom en sölfwerat dejn, sedan en gröner hatt medh sammet beklådder samt sköna blomasier ther uthi och fiäderbuscher. Thertill så haffwa konongenz kammer junkare en herligh drächt uppå sigh.

Ubsala är ther iffrån 7 mijler långt och är ther och emillan Stockholm inga städer uthan några herra gårder och andra; eliász thesz emillan är tämmelig iämner jord mon medh grane, talle, ene och små börcke skogh. När man kommer på en halff mijl när Ubsala fram i enden på skogen på andra syden widh en färgestad som heter Flötsund, så får man see Ubsala slät som ligger uppå en backe och seer mycket hwijt uth; ther är en wacker nykiörckia inne. Sedan så får man så småningen att se sielffwa staden och husen; sedan några röda steen huusz som pryda staden wäl. Sielffwa staden anbelangande så är han tämmeligh stoor på bredden och längden; en rät och stoor bred gata löper mit genom honom; en åå som kallasz Sala, huilken förer tämmeliga orent watn besynerlig höst och wår, rinner och genom staden och fördelar honom lijka som i tuänne parter; then parten som ligger wästan åden kallasz fiärdingen och ligger högt uppe; then andre på narra och östra sijdan kallas svartbecken och ijslandet och äre sidt belägne. Omkringh staden är ingen annor wärn än plancker och se-

dan lader som äro nästan kring hela staden bögde. Här är tuänne kiörckior här i staden, bondekiörckian och doomkiörckian; bondekiörckian till huilken bönderna bondesz omkring i byarna wid Upsala gåå till såsom och studenter, borgare och annat fålck; hon är belägen något högt i fiärdingen södwästan före men intet långt ifrån doomkiörckian; hon är intet synnerliga stoor, haffwer itt spetzigt torn, är bygd af tägel mäst. Här håller pastor utriusque templi en capellan som prediker här hwar söndagh och andra dager ibland; pastor prediker här och undertijden sielffwer.

Sielffwa doomkiörckian är thet aldra prydeligaste i staden; uppå huilken äro 7 torn, men tuänne stora och höga aff uthuggen krusat steen att sådana torn och så artiga äro intet att finna i hela Deutschland utan allenast itt i Straszburgk widh Rheinströmmen. Eliäst är kiörckian här bygd af tägel och braff täckt medh skiön kopper. Kiörckegården är högt uppe belägen att nider ifrån staden måste the gåå upp före 2 höga trapper, then ena aff nätt steen, then andra aff trä. In i kiörckian är ingen målningh under taket; fram i Choret wästan eller nordanföer Altaret hänger en tämmelig stoor guldkrona, item äro här framme vid choren många konungars, drotningars och herrars samt Bischopers och professores grifter bygde; en drotningh ligger här begraffwen och har en pischa i handen effter ty hon haffwer så strängt regerat.

En annor städz in i en chur så står en kista ther uthi ligger en hwätie steen, 2 alnar långh, huilken en konungh uthlänsker haffwer skickiat en drotningh och låtit bidia henne att hon skole ther på hwätia sina nåler och intet föra krijg medh honom uthan sitia himma och sömma. En annor städz in widh kiörckie wäggen är

en kiälla hoosz huilken Kongh Erich bleff halzhuggen för then christna läran skuld som ther är att see; in i sacrario är en kista ther uthi är itt credens aff röda guldets, medh huilket the uthdela wijnet när fälcket går till herrans natward om stora högtijder. Här äro twänne predikerstoler intet synnerliga uthstofferade; then ene är fram i choren på huilken capellanen hwar söndag effter otte sången under wijser ungdomen i catechismi lärdomer, then andre är bätter borte i kiörckian; här warder predigt 3 gånger hwar söndag, sedan hwar onsdag och hwar fredag hållesz en predigning. The andre dagar om måndagen, tisdagen, torsdagen och lögerdagen så upläsesz och expliceras itt capitel aff bibelen, ther till giörasz och böner emillan 7 och 8 förmiddagen. Tuänne orgewerck äro här, itt fram i kiörckian, thet andra bortte i kiörckian, huilket ännu intet til fyllest ferdigt är; här hållesz skiön Music mäst alla söndager och högtijder; 3 läktare upp uth medh södra wäggen äro bygde att stå på för studenterna. Sedan stå the mycket nidre i bänckerna uth medh store gången, såmblika stå på stigen. Södh wäst i kiörckian up uth med wäggen är en kåsteligh stool ther som konungerna i Swirige blifwa krönte; item hänga 3 stycken sköna liusz chroner stigen effter hwar andra; »theszlijkest fram i choren på bägge sijdor hänga många fahner». (Här anför B. två inskrifter, en på en gravsten »uppå store gången» och en på en å en pelare hängande tavla, den förra över en professor, vars namn dock ej nämnes, den senare över professor Ericus Odhelius.) »Theszlijkest på pelarne bort i genom äro mäszingz liusestaker fäste ther widh på hwar pelare.

Uppå kiörkiogården är itt tämmeliga stort huusz och ther är Academiae Bibliothec, mycket förnämligit och be-

römmeligit aff gamla och sköna böcker, och thet är studenterna loffgiffwit thet samma att bese 2 gånger hwar veka, nämligen ifrån 2 och till 4 om afftonen effter middagh hwar onsdagh och lögerdagh.

Academien hwad som anbelanger så är then och i blandh the berömmeligaste i hela Europa. Här äro 4 Auditoria nämligen Vetus Maius et Minus, item Novum Gustavianum Maius et Minus. Thet gamla ligger sunnan på kiörckiogården, thet nya ligger itt lytet stycke ifrån kiörckian västan till. Uppå thetta så är bygd en Anatomi kammer lijka som itt lusthuusz; öfwer så är en stoor knapp och uppå then knappen äro alla 7 planeterna uthsatte; sedan äro ther mycket sköna fänster; under Auditorio Minori så är itt communitet, hwarest uthaff hans kongliga Maistät är förunt 50 studenter, som äro aff något ringa midel, att bekomma ther frij maat och drickia i 5 åhrs tijdh, och andra 50 personer the bekomma hwar 50 Dr. k. m. t om året i päningar. Här äro mycket sköna och stora spazere gånger för än man går in i Academierna. Eliäst warder här publice fliteligen proponerat, orerat och disputerat om året, besynnerligen för stipendiarije Regije, item pro gradu in philosophia obtinendo och Exercitij gradia; här gåår promotio an hwart 4. åhr. Västan nya Academien Gustavi nämligen ther är itt rödt steen huusz, ther uppå är booktryckeriet; och ther under är carcer. — Här äro skinnande bårgare och hålla dyrt sina wahrer; ther till så är en deel uthaf them ringa klädde.» — —

Vid universitetet i Uppsala inskrevs Bolinus den 16. oktober 1670. Rektor var då Johan Schefferus. B. tog härbäрге hos »Lorentz guld smid boandesz up uthi fiär-

dingen». Den 12. nov. började han collegium mathematicum för professor Jonas Fornelius.

B. berättar att den 12. febr. 1671 blev en studerande, Jonas Kiorlingh, östgöte, relegerad från akademien, emedan han inte hade betalt för sitt magisterdiplom i Wittenberg och emedan han, då man lade kvarstad på hans böcker och saker i Uppsala, bröt upp akademiens för hans dörr satta sigill och sedan skrev »något obetänckt» till akademiens kanslersämbete och senat.

Den 2. mars började B. »collegium concionatorium» för doktor Petrus Rudbeckius, den 6. mars undergick han examen theologicum, för att erhålla Stipendium Regium, och den 8. undergick han även examen philosophicum med avsikt att, om stipendiet i theologi ej skulle tillfalla honom, han skulle få detsamma i filosofi.

Den 5. april predikade B. i bondekyrkan.

Den 5. juni undergick B. offentlig examen i Facultate theologica för professorerna Martin Brunnerus, Carl Lithman, Petrus Rudbeckius och Erik Benzelius och blev godkänd.

Den 26. juni fick B. Stipendium Regium, som utgjordes av 70 Rdr om året. Den 20. blev B. på rekommendation av assessoren Johan Oxehiälm antagen till informator för en son till herr Axel Silfversparre till Dra och Rycklinge i Roslagen mot 100 daler kopparmynt om året jämte fri bostad, mat, bädd och tvätt (»widt»), och den 22. reste han ut till Dra, som låg 3 mil från Uppsala, varefter han den 26. åter reste in till Uppsala, där han samma dag började äta hos assessor Oxehiälm med sin discipel; maten kostade 7 daler kopparmynt i veckan för dem var och rummen 10 daler (S. m.) om året. — Den 10. okt. började B. collegium physicum för professor Aurivillius. — Den 26. nov. började B. collegium concio-

natorium för professor Brunnerus och den 29. predikade han åter i bondekyrkan. Den 24. dec. reste han med sin discipel ut till Dra herregård över julen och återvände till Uppsala den 16. januari 1672.

Den 14. april 1672 slutade B. och hans discipel att äta hos assessor Oxehiälm för att i stället bo och intaga sin spisning hos en änka efter en präst i Wallentuna. Hos henne kostade maten 6 daler k. m. i veckan för person och för rum 12 daler s. m. om året. Den 17. april reste konung Karl XI genom Uppsala. Den 20 predikade B. åter i bondekyrkan. Den 17. maj reste B. och den unge Silfversparren till Dra, där de vistades i 3 veckor, återvände till Uppsala, men efter blott två veckors vistelse i U. reste de åter till Dra. Den 30. juni predikade B. i Faringe kyrka i Roslagen. Likaledes den 12. juli Den 8. aug. börjar riksdag i Stockholm. Den 3. sept. återvände man till Uppsala och flyttade bort ur Oxehiälms gård till avlidne professor Unnonii gård, där hyran kostade 45 d. k. m. om året, och skaffade sig eget hushåll.

Den 7. sept. kom Carl Pederson från Traheryd i Småland upp till Uppsala med en oxdrift, något som tydligen var rätt vanligt på den tiden, och som flerstädes i dagboken omnämnes. Den 24. okt. får B. 60 d. k. m. av det kungliga stipendiet till sig utbetalt (för vårterminen) av räntmästaren, professor Olaus Verelius; likaledes 18 d. k. m. den 15. dec. Efter att i 16 veckor hava vistats i Uppsala reste B. och hans discipel åter till Dra den 21. dec.; den 20. jan. reste de tillbaka till Uppsala.

1673. Den 28. jan. kom konung Karl XI till Uppsala och vistades där några dagar.

18. mars fick B. av kungl. stipendiet 18 d. k. m.

12. april skrev B. prov i »eloquentia», en kria på 2 timmars tid och ansågs värdig att få gå upp uti examen philosophicum.

29. juni fick B. från sina föräldrar 3 små ostar, en skjorta och ett par skor.

29. juni fick B. av kungl. stipendiet 30 d. k. m.

13. aug. fick B. av kungl. stipendiet 22 d. k. m.

20. aug. fick B. från föräldrarna 12 Rdr.

2. sept. fick B. av kungl. stipendiet 8 d. k. m.

6. sept. opponerade B. offentligen för kungl. stipendiet.

20. dec. fick B. av kungl. stipendiet 30. d. k. m.

1674. 1. jan. fick B. 1 Rdr specie i nyårsgåva av herr Åke Silfversparre till Dra och Rycklinge, »min högt ärade patron och nutritio».

15. febr. fick B. 5 Rdr från sina föräldrar.

2. mars fick B. av kungl. stip:et 18 d. k. m.

18. mars fick B. av befallningsmannen på Dra 20 d. k. m. på sin lön.

10. april examinerades »wij stipendiater» i 4 timmar på för- och 4 på eftermiddagen.

10. juni fick B. från föräldrarna 3 Rdr med salpetersjudarna.

13. juni undergick B. examen philosophicum och »blef så adproberat och gillat».

20. juni blev magister Scarinius biskop i Växjö och som han samma dag kom till U. så »gratulerade jagh honom medh carmine» — — —

10. aug. slutade B. som informator och fick för de 3 år och några veckor som han informerat den unge Axel S. en invisning på 130 d. k. m. på fru Agneta Horn i Stockholm samt löfte om 80 d. k. m. senare.

4. sept. fick B. av stip. regio — 24 d. k. m. (»för miszommer terminen»).

9. sept. reste B. från Uppsala efter att hava varit där i nära 4 år.

Om *Roslagen*, där B. under dessa år rätt ofta vistades, skriver han: »Sedan i Rooszlagen så war ther mycket lustigt land med grän, talle, biörck, aspe, hægge och eneskog tillsammans, sampt medh goda fischerijke siögar; upprichtiget fålck boor här och haffwa eliäst namn att the taga till fällekniffwen i slagzmål, huilka kniffwer hoosz them äro stora till skafftet men små och skarpa till bladet och mycket smala. Ömnogh åcker jord är här och så thes lijkest goda höö ängar. Eliäst bruka the här på skogarna swee land, effter huilka träffeliga många smultron wäxa om åhret. Här äro och många wäl bygde och belägne herregårder medh sköna trädgårdar, så att 6 eller 7 finnasz bygde intet långt från huar andra. Här på orten så fånga the myckin fisk om wintertijden medh ijsnoth, medh kaszer i strömmerna och siöstränderna, huariäst the fånga nogh laker. Här och annorstädsz i Upland så giöra bönderna sina uthlager om Thomæ tijd med spannemåhl (afrad som thet kallasz); såmbliga bönder 20 och såmbliga 18 tunnor och såmbliga 28, som the haffwa gårdarna till. Här äro och många torpare som allenast giöra dagzwerck till herregårderna för sina uthlagor.

Ther äro och tämmeligh många biörnar, huilka giöra stoor skada på fålck. Öffwermåtan många wargar äro ther, huilka om wintertijd om nätterna löpa heem i gårderna omkringh boskapz husen och ofta sambla sigh på stora siögar och mycket tiuta, jaa undertijden komma the effter resande fålck och wilia taga bort hunderna som fölia them, om the sigh icke wäll bewäpna. Här hålla jagemästarna åhrligen skall effter them, och then

som skiuter i hiäl en biörn bekommer 12 Dr. och 6 Dr. för en wargh.»

Hemresan från Uppsala gick genom Uppland, Västmanland, Nerike, Östergötland och Småland till Växjö, där B. den 24. sept. opponerade publice, varefter han den 4. okt. kom hem till Boalt »och fant föräldrar och släckt i itt helsosampt tillstånd». Under vistelsen hemma predikade B. ett par gånger i Unnaryds kyrka, brevväxlade flitigt med sina vänner, gjorde i maj 1675 ett första besök i Växjö för att tala med biskop Scarinius och reste åter den 13. juni till prästmöte i Växjö, där han fick erbjudande att bliva regementspredikant vid Kalmar regemente.

I inledningen i dagboken har B. — som sina »Testimonia» — avskrivit hela den brevväxling som med anledning härav ägt rum mellan biskop Scarinius och överste Wulflou, samt även det förordnande som han sedermera erhöll av generalmönstringskommissarierna vid generalmönstringen i Kalmar den 25. september 1675. Av alla dessa aktstycken anföra vi endast detta senare. Det lyder i all sin omständlighet sålunda:

»Wij underskriffne för denna tijden aff Hans Kongl. Maj:t vår allernådigaste Konungh och Here uthi provincierne Smålandh förordnade General Munstringz Commissarier.

Giöre härmedh witterligit och haffwa i förmågo af Hans Kongl. Maj:tz medhgiffna instruktion tillbetrott och förordnat som wij här medh och i krafft af denna vår ypnä fullmacht, tillbetroo och förordna hederlige och wäl lärde Herr M. Andream Bolinum, att nu här effter wara Regementz predikant under Öffwer-

stens wälb:ne Henrick Wulfklous Regemente och Calmare Lähns Infanterie, uthi Regementz prästens ställe würdig och wällärde Herr Gislös ställe, som medh een annor lägenheet uthi Skåne försedd är, och skall han för den skull, näst sin trohetz plicht, hwilken han mehr högst bemälte Hans Kongl. Maij:t samt Swiriges Chrona städze att bewijsa förbunden är, wara obligerat icke allenast att predika Gudz Heliga och saliggörande ord reent, klart och oförfalskat, aldeles effter propheternas och Apostlernas skriffter och den oförändrade Auszburgiske confession uthan och Administrera the högwördige sacramenten uthi sina rätte och wanlige bruk, såsom och eliäst medh lärdom och skickeligit lefwerne sina åhörare så föregåå, som han thet inför Gud, Högtbemälte Hans Kongl. Maij:t och hwar ehrligh mann tryggeligen will och kan ansvara; och på thet han thena sin ombetrodda Regementz predikantz tjänst medh så myckit större nijt och åhåga må kunna förestå och förrätta, ty beståås uppå offwan bemälte Hans Kongl. Maijt:tz vår allernådigst Konungz och Herres wägnar honom här medh den Löhn och Gagie, som thet embetet nu eller här effter af Hans Kongl. Maij:t uti staten kan påfördt bliffwa. Wij befalle för den skull, och för thet öffriga wederbörande, officerer och Gehmene, att thee Respectera och erkiänna honom M. Andream Bo linum för deras rätte tillförordnade predikant, bewijsandes honom all godh bewogenhet samt hörsamheet till thetta sitt embetes desto bätter uthföran och förrättandhe, till mehra wiszo, är detta medh våra ägne händers underskrift och wanlige signeter bekräfftat. Actum munsterplatzen Callmar den 25. Septembris Anno 1675.

Hans G. Mörner.
L. S.

Joh. Stropp.
L. S. »

Därför avreste Bolinus den 24. juni till Kalmar för att uppvakta regementschefen, överste Hendrick Wulfklou, som bodde på Björnö herregård, 2 mil norr om Kalmar. Här provpredikade B. för översten och hans officerare den 29. juni, varefter han i överstens sällskap besökte Öland.

I »Resebooken» beskriver B. utförligt sin resa från Uppsala över Västerås, Köping, Arboga, Örebro, Skänninge, Gränna, Jönköping och till Växjö, och därifrån till Kalmar, men härom är föga av intresse att anföra.

Om *Kalmar* och trakten däromkring skriver B. bland annat följande: Kring Kalmar »så är myckit feet jordh mån, att gräs står i skogen lyka som en sköön ängd i giäret, och är där herligh lööff skogh brede widh vägen. Calmara stadh är wäl belägen när in till haffwet. Där är een kyrkia nämbiligen uthom staden västan slättet; een är funderat och begynt in i staden till sin grundwaal. Största deelen af huset äro steen huusz; med groop och wall är staden tämmeligh wäl förwarat. Här drijffwesz och stoor handel och är vänligt fålk; staden fördelasz i nye och gamble stadh. Här är alltijdh kriegz-fålk och en commendant på slättet.»

Om *Öland* skriver B. i »Resebooken»:

»*Descriptio et succincta Delineatio Ölandiæ.*

Anbelångande Ölandz beskriwwelse så är thet belägit uthi Östre Siöhn een half mijl östan Callmars stadh; 18 mijl är thet på längden och 1 på bredden; den södre änden haffwer på högra handen Smålandh och eet herahååff widh namn Wernanääsz, på samma sijda 4 mijl sunnan Callmar är belägit Christianopel, hwaräst när mann sägler seer mann kyrkian och itt hwitt huus; äliest är staden och fästningen ruinerat. Östan norndan är Gottlandh belägit 12 mijl ifrån Callmar. Västan

till ligger Munsteråasz lille stadh; nordest ther ifrån ligger staden Wästerwijk.

Halfwa landet nästan uppå södra sijdan är släat mark ifrån Allgutzrumm, men uppå nårra sijdan så är herligh och lustigh lööffskogh om sammertijdh, som är sköna trädh af eek apel, haszl, hagentorn, ask och allehanda örter och blomster. Gent öffwer ifrån Callmar är een färge stadh och ther är een tämmeligh sköön skantz uppkastat; nordan ther ifrån haffwer fienden uppbrändt een wälbygder herregård widh nampn Halltorp och Replinge sockn, hwaräst skårstenerna och några rudera änn äro att see. Mitt uppå Ölandh är itt herligt slått widh nampn Borckholmen på wästra sijdan widh haffwet, där sundet är treefierdedelz mijl öffwer åth Smålandz sijdan och Åålhems kiörkian. Detta slåttet är funderat uppå itt tämmeliga högt hälleberg, itt halft cartogz skått ifrån haffwet; nordan till är thet af naturen medh bärggh och klipper myckit wäl befast; östan och sunnan till är een artigh steen mur af fijn steen och spanske Ryttere omkringh och på nårra sijdan pallizader. Här äre eliäst åthskelige wåningar och saaler och een wåningh förordnat till kyrkia. Uthi slåttet på höga hälleberget är een diup brunn med friskt och godt watn. Östan sunnan till är een fast port och ingånggh medh hwalf; inn om muren ståå några gröna trädh; wästan till under slåttet och bärget är een herligh Eekeskogh medh annor gröön trädh.

Hääruppå landet är een stoor ömnigheet på diur, medh Hiorter, Råbocker, Hinder och Haarer att thee löpa så som fää hoopera. Itt serdeles slagz stenar äre här på landet, som uppå såmblige orter äro sammansatte såsom een muur; såmblige liggia nedre i jorden och äre rödachtige tämmelige wijde; sedan warda the

förmiddelst arbete planerade och släta gjorde och fyrkantige, nyttige till stuffwe gålf, och försälias till Hållandh, Tyszlandh och Swirige sampt till andra orter allestädz omkringh.

Inwånernasz huusz wäggar äre mäst af rödhachtigh och fyrkant steen. Theras Lycker och trågårder äre omkringh giärde med giärdz gårder af steen. Här hafwa the sin medel och skattpänningar uthaf then släte steen som the sälia på annor landh, såsom och af spanne-måål när ähringh är. Kyrkiorna här på landet äre herligen och wäl funderade och bygde, men des prästegårder denna krigztijdh illa ruinerade och förbrände, mäst på södra sijdan. När man är mitt på landet, på Borckholmz slätt, två weckors» (?) »siöö nordh wäst, så seer mann mitt emot Munsteråås een öö eller högh blåå kulle (eliäst kallat jungfrun), hwilken synes på högden widt; der uppå boor ingen, men der äre många slagz trädh och småå busker, ther är swårt till att landsätia, ehuru wäl många sägla ther förbi; af fisk och siöö diur är här een stoor ömnhighet; haff swijn här i siönn låta sigh see och wistas på åthskelige orter.

På wästra sijdan till Smålandh ligger och en öö, uppå hwilken haffwer warit een wälbygdt herregårdh, men af fienden ruinerat och förbrändt Anno 1677.»

Härav framgår att denna beskrivning är nedskrivnen senare och ej vid B:s första besök å Öland, ty det ägde rum 1675; B:s andra besök å Öland ägde rum i juli 1679.

»Där twärt öffwer på Ölandz sijdan är och sköön och lustigh skogh af allehanda slagz trädh. Söder uppå Ölandh äre och wallnötters trädh, men tämmeligh skarper och tårr jordmån på såmblige orter, emedan soolen hon ther bränder och mycken släät steen är een aln ifrån grönswerden uthi jorden. Här widh siöstranden är på

såmblige orter hwijt sandh och fijn småå steen. Uthmedh stranden på diupet bekommer man abbårer medh metandhe och nåttiande. Här haffwer hwar bondhe småå båter och sägla af och ann emillan Callmar och Ölandh uthi den största storm som wara kan, och när fridhsampt är bringa medh sigh sädh, färsk fisk, oost och smöör, miölck, kåålsroffwer och andra maatwahrer.»

Efter besöket på Öland återvände B. över Växjö till Boalt, dit han kom den 7. juli. — Den 29. juni skriver överste Wulfklou ett brev till biskop Scarinius och kallar B. till fältpredikant vid Kalmar läns infanteri; konsistorium utfärdar B:s utnämning (på latin) samt en dylik (avsedd för överste Wulfklou) på svenska. Alla dessa dokument finnas i avskrift i B:s dagbok jämte det förordnande som han sedermera erhöå av generalmönstringskommisarien Hans G. Mörner vid generalmönstringen med Kalmar regemente i Kalmar den 25. sept. 1675, vilket förut är anført.

Den 25. juli 1675 prästvigdes B. i Växjö jämte 12 andra och erhöå samtidigt ordination att vara fältpredikant vid Kalmar regemente, vilken ordination kostade 13 Rdr. — Bolinus var då 33 år gammal. Efter prästvigningen återvände B. till sitt hem, predikade ett par gånger och mässade (för första gången) i Unnaryds kyrka. — Redan den 22. augusti erhöå emellertid B. order att infinna sig vid regementet, varför han den 27. avreste till Kalmar, dit han anlände den 4. september. Den 12. sept. predikade han för första gången för regementet. Den 17. sept. fick han för första gången ut »af chrononesz löningh 4 skepper rogh och 7 marck silffwermynt».

Hösten 1675 tillbragtes i Kalmar, varunder B. från den 10. oktober undervisade två söner till Michael

Aaronson i tyska och latin, för vilket han fick »frij disch»; hos denne borgare åto även överstelöjtnant Eric Soop och en del andra officerare vid Kalmar reg:te.

Den 12. okt. kom svenska flottan, bestående av 66 skepp med 12,000 man, från Stockholm till Kalmar. »Gudh then allra högste giffwe honom säger och lyckia emot alla Rijkzens fiender», tillägger B.

För den 19 nov. antecknar B. »Så bekom jagh medh soldaten under wälborne Herr Öfwerstens Wulfklous Regemente ifrån Maths Nilzson min bonde i Systertorp i Chryszdala sochn och Tuna lään 12 Dr. silffwermynt; sedan inwijszningh till tuänne kiöpmän i Callmara på 15 Dr. s. m. t., men soldaten förkom inwijszningh för migh i sitt herbergh. Heela summan som jagh skall af bonden haffwa i skatt pro Anno 1675 är 30 Dr. silffwermynt och några runstöcke; sedan af chronan 4 tunnor sädh.»

Denna anteckning är av stort intresse i så mån att man därav kan se att en fältpredikants lön på denna tiden uppgick till 60 daler s. m. och 8 tunnor säd för året, under förutsättning att B. för 1675 fick ett halft års lön. Men som han blev utnämnd den 25 juli kan det ju hända att lönen blott utgick för 5 månader, i vilket fall lönen för ett år var något litet större, högst 72 d. s. m. och 9,6 tunnor säd.

Den 28. december avmarscherade Kalmar reg:te över Eksjö och Jönköping till Västergötland och B. följde detsamma. Den 3. jan. 1676 kom reg:tet till Eksjö och hade sålunda tillryggalagt 15 gamla mil på 7 dagar mitt i vintern, en ingalunda dålig marschprestation.

Om *Eksjö* skriver B.: »Sielffwa staden Ekesiöö hwad som anbelanger så är han belägen på een släät jordmann. Kiörckian ther inne är mäst beprydeligast; thee andre

husen äro mäst af trädh; på längden är staden ansenligast; nogh handt wärckz folck är ther inne; eliäst håller sig folcket ther höffligt nogh.»

Till Jönköping kom reg:tet den 6. januari, till Skara den 11. januari och till Vänersborg den 14. januari och hade således marscherat 35 gamla mil på 18 dagar, inberäknat rastedagar — en marschprestation som mitt i vintern får anses såsom ganska förnämlig.

I Vänersborg mönstrades Kalmar reg:te av konungen den 7. februari 1676 och B. fick den 9. erbjudande att bliva predikant vid Livgardet, talade den 13. febr. med konungen i Vänersborg, förmodligen om detta erbjudande. Någon förflyttning för B. blev emellertid ej av, ty efter 6 veckors vistelse i Vänersborg uppbröt Kalmar reg:te den 24. febr. och med detta B. och marscherade ned mot Skåne, och kom B. med reg:tet den 14. mars till Landskrona, således 35 gamla mil på 18 dagar, vilket även kan anses såsom en ganska god marschprestation mitt i vintern.

Dagarna därefter besökte B. Lund och Malmö och den 24. mars predikade han i Herslöfs kyrka, som ligger mellan Landskrona och Hälsingborg, och den 9. april var han i Hälsingborg, dit konungen enl. B:s anteckningar kom den 20 maj på genomresa till Landskrona och Malmö.

Vid Landskrona låg Kalmar regemente i 14 veckor, varefter det marscherade till Kristianstad, dit man kom den 28. juni. Efter en månads garnisonstjänst i Kristianstad blev öfverstelöjtnant Erik Soop den 23. juli med halva regementet beordrad att följa armén till Halmstad, under det att återstoden marscherade över Sölvesborg och Karlshamn till Växjö.

Om städerna i Skåne och Halland och om skånska

landsbygden skriver B. åtskilligt i »Resebooken», av vilket en del torde kunna vara av intresse.

Lund: »Thet förnämsta i Lund så är thet then sköna och kåstelige kiörkian, huilken inne uthi är herliga beprydd med een sköön predikestool och altare taffla. Här inne äro 34 altare. Sedan är ther een liten kiörkia nider under i jorden och vidh een pelare ståår ther itt lamb och en luusz; under then ene pelaren så sitter rätt som een liten gåsze (eller bytingh), huilken wille nederriffwa kiörkian, sedan han hade henne uppbygdt, ther före att han intet fick leka medh sool och måne.» (En tydligen något förvrängd framställning av sagan om jätten Finn och hans son.) »Här i kiörkian och choret så läsa professorerna; här är eliäst såmllige sköna huusz och trädgårdar inne. Jag gäste strax in om porten hoosz een bårgare widh namn Christian Hanssohn. Sedan haffwa the itt märcke i capitelet huru stort hemligh thingh een man skall haffwa som sigh will giffta.

Helsingborgh: — — Slåttet thet ligger på itt högt bergh och är myckit wäl befast; een bryggia till skeep är där som ligger gent emoot Helsingöör. — — — Tämnelige sköne huusz äro här medh tägel täckte. — —»

Skånska landsbygden beskriver B. sålunda:

»Om Skånesz landh widare till att skriffwa så är thet itt stort och ömnogt landh medh nogh åcker och änggh, och i hwar tridia by een kiörkia. Om wedh är här tämmeliga beswerligt, altså måste the bränna torf. Thee haffwa små kakelugner här; eliäst när the baka och giösa i ugnen, så taga the fönstret uth på tacket och all röken går upp i stuffwan och sedan uth ther som fönstret är aftagit; och på baakeugnen är ingen annor uthgångh än röken och fuchten af elden går upp i stuffwan. Ther före äro theras stuffwor mycket smorda inne uth

i. Omkringh sina gårdar haffwa the sina trögårder, huilka the kalla hager; ther haffwa thee åthskelige bäran trädh. Theras gårdar äro fyrkantige och kringbygde lijka som wijda herregårdar; een stoor port haffwa the för gården, som alltid är stängd, och sedan en lijten döör, genom huilken mann måste gåå. Sina gierden och trögårder haffwa the inne bygd medh torff och steen murer rätt som en kiörkiogårdh. När the plöija åckern haffwa thee 3 paar häster eller oxer för plogen.

Christianstadh: — — — Wästan till så är först een stoor släät och sedan herlighe lunder och lööffskogh; sedan rinner ther then stoor och breda åden Helga åå; ther näste så är een groop och een högh wall; först synesz husen myckit röda af tåglet, och sunnan för staden är een myckit långh bryggia öffwer Helga åå för änn mann kommer in till stadz porten. Östan till så inskiuter een wijk uthaf haffwet och ther brede widh äro lunder och skogh; nordan till så är släät och åckerfäldt medh skogh bättre bårtte. Staden är tämmeligh täät bygder medh huusz och mäst tägel huusz. Een herligh och sköön kiörkia af tägel bygdh är här. Predikestoolen han är af swart Albasta steen och evangelisterna ståå på honom uthugne i hwijt albasta steen: itt skönt orgevärck är här af 50 pijpor; 3 sköna liusz chroner äro här; then förnämsta hon är myckit kåsteligh och hänger mitt i kiörkian; i predikestoolen så synesz prästen öffwer heela kiörkian. 12 pelare äro här af gråå steen, smala och långa; några sköna taffler äro fäste på väggerna. Här inne i kiörkian så ströö thee blomster om sämmeren på sina griffte stener.

Halmstad: — — — Sunnan till är wästra haffwet och en sand heed, wästan(?) (bör vara östan) till så är

itt högt sand berg och nordan till så är itt släat engia feldt. Skiöna waller och groper äro här omkringh.»

Om kyrkan berättar B. bland annat:

»Här framm uthi choret ligger begrafwen een pijga, hvilken ther haffwer liggiat 30 åhr och är icke thet ringesta förfallen uthi sitt ansicte.

Sunnan till i staden så är itt slått hwilket är medh tämmeligh mur befast på then sijdan som länder åth staden, men eliäst medh diupa groper befast.

Varberg: — — — haffwer förr warit een sköön stadh, men är worden Anno 1668 illa förbrändt och nu uppbygges igen tämmeligen; een lijten trädkiörckia är ther inne bygd. Wästan sunnan widh haffzstranden är itt skönt och wäl befast slååt; desz waller och murer äro nästan så höga som husen der inne och många stycker äro ther uppå att han är säker der inne för storm och anfall den som braff fächtar. Södh wäst ther ifrån uppå haafzsijdan så synasz hålmer och åthskelige ööer med herligt gräasz och sköön lööff skoogh om såmmertijd.» — — —

Om kriget skriver B. jämförelsewis föga. Dagboken har dock härom några korta notiser som här återgivås:

1676. Aug. 17. »Så träffade hans kongl. Maj:tz Armée i hoop med then Danske widh Föllebroo emillan Trönninge och Halmstadh, och så bleffwe af thee danske slagne, fångne och ruinerade 4,000 mann.»

B. bevistade detta slag.

»Den 24. så stode wij» (Kalmar reg:te) »widh Gethinge.

Den 27. så bleff vårt småländska Regemente sampt några andre in commenderade på Halmstadz guarnizon.

Sept. den 5. så kom fienden till 15 tusend mann och belade Halmstadh på 3 sijdor.

Den 25. sept. så rökke fienden upp ifrån Halmstadh åt Lagholm och öffwer åsen.

Den 8. nov. så skedde commenderingh ifrån Halmstadh till Arméén.

Den 4. dec. stodh thet blodiga slagit widh Lund och den alzmechtige Guden han gaaff våra säger och Victoria öffwer fienden.»

B. var själv med vid Lund enl. en anteckning i »Personalia».

Den 16. dec. reste han emellertid hem över Halmstad, dit han återkom den 1. februari 1677 och där han tyckes hava varit kvar ända till i april, då han den 10. åter reste hem till Boalt med anledning av hans faders död, som inträffade den 3. april efter blott tre dagars sjukdom. Fadern begrovs vid Unnaryd den 22. april, varefter B. den 2. maj åter reste till Halmstad.

I Halmstad och kringliggande kyrkor predikade B. allt emellanåt, enär många av de ordinarie prästerna blivit »betagne af een häfftig smittesam siukdomm». Även fick han anbud på pastoratet i Holm invid Halmstad samt av general Jöran Sperling »att emot taga Rectoratet i Halmstadh men kunne intet så häftigt blifwa ledigh ifrån sitt regemente».

Om kriget innehåller dagboken vidare.

»1677. Den 24 juni: Så becomm vår swänske caper een wäl fracktat skiuta under Seelandz udden.

Den 14. juli: Så stodh thet stoorä och blodiga slaget widh Tirup och Runneberga och Gudh nådeligen förlänte the swänske sägren.» (B. bevistade slaget enligt hans egen uppgift i »Personalia».)

»Den 15. aug. Sedan som wij» (en del av Kalmar reg:te) »hade warit i Halmstadh nästan itt heelt åhr igenom så bliffwe wij tädan commenderade och reste åth

Lagholm, Ilzberga, Knäre, Åászliunga, Örckeliunga, Odeliunga.

Den 29. så lade wij oss för Christianstadh widh Långa Bryggan och begynte Blockquera på honom.

Den 19. sept. Sedan wij hade ther een tijdh liggiat, så gick vij ifrån Långe Brodhs sijdan nordan för Christianstadh widh Filkestadh att ståå.

Oct. den 8. Så bliffwe wij commenderade på Råblööffz Herregård där att skantza omkringh för Christianstadh.

Den 10. oct. så reste vår öffwerst wälb:ne herr Erick Soop heem ifrån oss att werfwa.

Nov. den 12. Så kom vår öffwerst Lieütnant wälb:ne Jacob Ogilwi ifrån Callmar medh några capiteiner till oss på Råblööffz herregårdh.

Dec. den 12. Så giorde thee itt tämmeligit uthfall ifrån staden upp till Råblööff, men the måste strax Reiterera sigh tillbaka thet snaresta thee kunne in under stycken och staden.

Soli Deo Gloria.

In nomine Jesu!

Anno 1678.

Den 1. jan. Så stodh thet blodiga slagit på Landt Rügen der fienden af våra bleeff slagen och fången till siutusende mann.

Den 11. jan. Så höllz tacksägelse till den lefwande, Alzmechtige och nådige Guden för den sägren och Victorien.

Den 1. febr. Så reste Hans Kongligh Maij:t ifrån Lyngby till Halmstadh att hålla Rijgzdagh.

Den 12. febr. Så fick wij något mehr manskap till oss på Råblööff.

Den 7. mars. Så kom Hans Kongl. Maj:t igen ifrån Rijgzdagen som ward hållen i Halmstadh.

Den 12. mars: Så gick några båter uthur Christianstadh att hämpta wedh på Lillöö, och så bekomme våra två capiteiner» (dem?) »medh folcket tillfånga.

Den 17. mars: Så bleff vår Öfwerste Lieutenant medh vårt och något annat commenderat folck, commenderat att gåå in och fatta påst och skantza emellan Nääsby skortz stenar och stadz wallerna in under galgen itt musqwet skåt, och den skantzen bleff kallat Mölle skantz itt musqwet skåt när staden.» Där var B. ett halft år »i största lifzfara». Han blev också här »bleserat och skuten af schrot i hufwudet medh stycken af staden, i thet att många andra satte där lifvet till».

»Den 31. mars: Så fattade thee påst och skantzade wid Steen skantz.

Den 18. april: Så kom Guardiet ifrån Halland och tå war min broder Bängt medh werfvet medh gewalt under capitein von Fersen.

Den 28. april: Så suplicerade jagh till Hans Kongl. Maj:t att jagh måtte fåå honom löösz; migh bleff swarat att han godwilleligen hade tagit werwe päningar.

Den 13. maj: Så kom swänska Arméén och stälde sigh widh Hammars herregårdh till 18 tusend.

Den 26. maj: Så fattade våra (Kalmar reg:te) »påst uppå Beckhålmén och der skantzade.

Den 29. maj: Så stode våra widh Kiöpingh.

Samma tijdz så gaffsz Helsinborghz slåt upp med Accord af våra förmedelst onda practiker.

Den 2. juni: Så gick Hans Kongligh Maj:t medh een flygande Arméé neder åth Landzchrona och Helzingborg att recognoscera om fienden.

Den 9. juli: Sedan som wij nästan itt halfft åhr hade

liggiat på Mölle skantz och uthstått mycket skiutande så gick wij till Arméén widh Wää.

Den 11. juli: Så kom vår öffwerste ifrån Calmar till oss medh sin Brigad.

Den 5. aug.: Effter itt helt åhrs belägringh så gåffwe thee danske upp Christianstadh för hunger skull, och ther marscherade uth een guarnizon som bestodh af 13 hundrade man; men först thee kommo ther in så woro the två tusende; the finge gåå uth medh sina gewer och pagagie.

Den 6. aug.: marscherade wij ifrån Christianstadh åth Wram, Höörby, Hurre, Skaralt och Lilla Harje.

Den 26. aug.: Så sloge wij läger emillan Lund och Landzchrona emillan Närre och Södra Hwidinge in under Dagztorp och tå bestod vår Armadia af 24 tusende man.

Den 19. sept.: Så gick starck partij utaf våra in under Landzchrona och togo booskap och hästar såsom och några fånger, hwilka berättade att den danske intet hade i sinnet att hålla något feldtslagh det åhr.

Den 22. sept.: Så skiöte thee danske i Copenhagen frögde skått nämbiligen 600 skått, derföre att thee hade bekommit Landt Rügen, i thet att thet intet hade funnits troohet hoos allom som tiänte under våra och woro uppå een skantz.»

Den 1. oktober marscherade Kalmar reg:te från Skåne öwer Karlshamn till Växjö. Den 23. var B. i Växjö och den 28. kom han hem till Boalt efter att hava varit i kriget i halvtannat år »och fan k. modren och söskon medh helsan, Gudi skee loff i ewighet».

Återstoden av året tillbragte B. hemma med undantag av ett kort besök i Falkenberg och Varberg den 15. och 16. nov., där B. skaffade sin broder Bengt lov att resa

hem från Valby, öster om Verberg, där denne nu var med kapten Gustaf Johan Forbus' kompani, med tillstånd att vara hemma till »påffwelz mäsze eller till kyn-del mäsze tijdh».

År 1679

var B. till en början hemma i Boalt; gjorde i februari en resa till Kristianstad, där han predikade den 16. febr. och återvände över Växjö. Där fick han en del av sin innestående lön som fältpredikant levererad av rådmannen Knuut Pärsson ifrån åboerna i Alsheda socken och Nyby gård, nämligen »32 Dr. silfwermynt i små och stora plåter». Resten skulle han få vid Pärsmässetiden.

Den 2. april fick B. en försenad order från överstelöjtnant Jacob Ogilwij att han skulle inställa sig vid regementet i Kalmar den 2. april. Någon vidare brådska gav B. sig emellertid ej, ty först den 8. april reste han hemifrån och kom till Kalmar den 16. april, där han den 23. april predikade för översten och landshövding Fick samt garnisonen i staden över Petri fiskafänge.

Den 8. maj skriver B. i dagboken: »Så begynte jagh i Jesu välsignade namn nijonde gången uppå att läsa den Helge Biblen igenom i Callmars stadh. Gudh hiälp migh honom wäl att igenom läsa. Den 27. juli absolverade jagh honom igenom. Soli Deo Gloria!»

Längre fram i dagboken omnämner B. alltid varje gång han ånyo började att genomläsa bibeln och när han »absolverade» honom — ett underligt sätt att läsa! Den sista gången detta står omnämnt i dagboken är 1. jan. år 1690 och då var det 20:e gången som han genomläste den heliga skrift!

»Den 22. juni: Så gick jagh i Jesu namn uppå skeep

flotten och kom på itt Amiralz skeep som heet Hercules.

Den 26. juni: Så stodh slagh emillan den swänske och danske skeep flotten emillan Bornaholm och Stralsundh; thee swänske bestode af 30 skeep och the danske af 63. Victorien war nästan lijk på bägga sidor och thet war een treffeligh storm och så förlorade wij itt skeep Laxen.»

Under själva slaget var B. på general-amirals skeppet Nye Carolus. Den 29. predikade B. på amirals skeppet Hercules. Den 3. juli: »Så höltz här slagh i Callmare sundh med itt treffeligt canonerande och skiutande, och then danske förlorade 3 brändare och ett blef skuten i sanck det förutan widh namn Enigheten.

Den 4. juli: Så ginge wij uthaf skeep-flotten uppå Öland, thet att förswara emot fiendens brännande och infall.» — Om Öland nämner B. åtskilligt, bland annat: »I skogen äro många hiorter, harer och elger» (obs.!) »och är itt herligt landh om sommartidh.»

»Den 11. juli: Sedan Danske skeep flotten hade liggat söder i Callmars sundh och blockuerat i 2 veckor så gick han åth Gottland för att forsorga sikh medh wedh och proviant.

Den 20. juli: Så kom han igen på närre sijdan om Ölandh om een söndagh och lade sikh medh 60 siglare strax noran Callmar, och så treffade han itt berömmeligt fächte skeep af våra vidh namn Nyckelen, hvilket i thet att thet så strandade på grundh, och thet blef af 8 danske skeep hårdt ansatt, för den skull effter itt häftigt skutande, så satte Maioren ther uppå Frantz Leo thet i brandh, och för den danske blifwe 3 Brändare i grundh boxerade.

Alltifrån miszommers dagen in till den 25. julij så

rägnade icke en dråpe hwarken omkringh Callmar eller på Öölandh utan war een ohörlig warme och torcka.

Den 2. aug.: Effter som wij hade liggiat i läger på Öölandh fidh Haltorpz uppbränthe herragårdh nästan 14 dager så ginge wij uppå Bårcholms slått.

Den 5. aug.: Sedan som fienden med flotten hade liggat nordan i Callmars sund och nårr widh Öölandhz udden nästan 3 wecker så gick han åter bårt till Gottlandh och ruinerade (som sades) Wijsby befästningh och plundrade uth landet.

Den 15. aug.: Så kom åter danske skeep flotten och lade sig östan widh Ölandh och gick strax bårt igen.

Den 19. aug.: Så gick åter fienden bårt ifrån östra sijdan widh Öölandh. Sedan wij hade warit på Borckholmz slått något mehr än 14 dager så ginge wij tädan till Torslunda kyrkie och Skogzby att ståå. Emillan den 20. och 21 emillan Ondzdagen och Torsdagen klåckan 12 om natten (thet Gudh bätrel!) så komm elden löösz i Callmar östan till nider emot skeepzbryggerna uthur een badh stufwa uthi Landzhöfdingens von Vicens gårdh och sedan tände uthi omkringh i staden och förbrände något mehr änn halffwe staden. Nordan och wästan Tårget så bleff behållit i staden.

Den 24. aug.: Så predigte jagh på Ölandh i Tårslunda kyrckia och samma dagh, sedan wij hade stååt på Ölandh i 5 wekor, så gick wij till Callmar.

Den 29. sept.: Så gick skeepflotten ifrån Callmar till Lyckeby i Blekinge.

Den 11. okt.: Sedan jagh hade warit på skeep flotten, på Öölandh och i Callmar något mehr än itt halfft åhr, så fick Öffwerstens Brigad heemloff, och jagh reeste åth Ryssby, Åålheem, Staby, Högzby, Mörlunda, Mållilla, Alzhedagh, Kårsberga, Nåttebeck, Dädesiöö och

Wexiö. Min Recommendation, hvilken jag få bekom af högwälb:ne Öffwersten Erich Soop lyder så:

Hans Kongl. Maij:ts till Swirige Trooman och Öffwerste öffwer Callmare Lähns Regemente till foot.

Effter som Regementz predikanten hederlige och wäl-lärde Herr M. Andreas Bolinus, uthi desse beswärlige krigztijder, under mitt anförtrodda Regemente, både medh Gudz ordz reena predikande, såsom och itt ostraffeligt lefwerne wäl förestådt och betiänt hafwer, så att jagh och Regementet af honom itt gådt nöije och contentament haftt haffwa, nu haffwer hoosz migh anhållit om heem loff, hwilket jagh honom intet haar welat förwägra, utan som han tillförna ifrån Högwyrdige Herr Biskopen i Wexiöö och wenerando Consistorio Anno 1675 den 22. Junij till bemälta Regemente tjänstwänligh är Recommenderat worden, alltså will jag nu igen haffwa honom Högwyrdige Herr Biskopen och thet ehrewyrdiga Consistorio åter Recommenderat, medh wiss förmodan han juu blifwer i Consideration tagen, och i midler tijdh till något roligere tillståndh och lägenhet promoverat, emedan såsom han bådhe i Guarnisoner såsom och i feldt och på Örlogzflottan troligen och flitigt sitt embete föreståt och icke utan stort beswär och lifz-fara sin tienst förrättat, alt för den skull åter wijdare haffwa honom högst Recommenderat.

Datum Callmar den 11. Octobris Anno 1679.

Ericus Soop.»

Den 30. okt. kom B. hem till Boalt, men reste den 25. nov. ned till Skåne för att hos konung Karl XI begära ett pastorat. Han träffade konungen den 5. dec. i Lyngby och erhöll av honom »breeff och Mandatoriale till

högtyrdige herr Biskopen M. Jonam Scarinium i Wexiö på Giöterydz pastorat eller något annat som kunne först bliffwa ledigt, med hwilket jagh kunne wara content och belåten.» Detta kungabrevet avskriver Bolinus bland sina »Testimonia» och anföres detsamma för kuriositetens skull här ordagrant:

»Till oss elskelig vår troo undersåte och Biskop öffwer Wexiöö Stift, tyrdige och höglärde M:r Joën Scarinius nådeligen:

Wij Carl medh Gudz nåde, Sweriges, Giötas och Wendes konungh, Storfurste till Finlandh, Hertigh uthi Skåne, Estlandh, Liflandh, Carelen, Brehmen, Werdhen, Stettin, Pommeren, Cassuben och Wenden, furste till Rügen, herre öffwer Ingermanlandh och Wissmar, så och pfalzgreffwe widh Rhein i Bäjerer, till Gülich, Chlewe och Bergen Hertig etc. etc.

Vår ynnest och nådiga benägenhet medh Gudh almectigh, Troo undersåte och Biskop. Effter såsom Regementzpredikanten under Callmar Lähns Regemente, Magister Andreas Bolinus haffwer en rundh tijdh bårt åth låtit sigh bruka både häär neder widh vår Armée såwål som eliäst där Regimentet annorstädes uthi förflutne krijget hafwer warit commenderat i Guarnisoner, feldt och på Örlougz flottan, och nu gerna åstunder effter sina swåre och mödesamme Travailer någon roo och hugnat widh itt gådt pastorat uthi edert stift, hwaräst han är född. Ty haffwe wij på hans underdåniga ansökande honom härigenom till eder nådeligen Remittera weelat medh befalningh att i söke honom, M:ro Bolino, antingen medh Giötteryds pastorat som han föreslåår eller itt annat först löösz blifwande, medh hwilket han kan wara benögd och belåten, att accomo-

dera, på thet han således af den nådiga befordringh, wij honom gerna unna, må haffwa sigh wärckeligen (att hugna och gratulera. I förrätte här medh, thet osz till nådigt nöje och behagh länder; och wij befalle eder Gudh alzmechtigh nådeligen.

Datum Hufvudh qwarteret Lyngby den 5. Decembris 1679.

CAROLUS.

J. Rheinschiöldh.»

Först den 30 dec. reste B. hemåt.

1680.

Under vägen hem predikade B. i åtskiliga kyrkor och först den 18. jan. kom han åter hem till Boalt. Under början av året vistades B. hemma, predikande allt emellanåt i åtskilliga småländska kyrkor. Därpå reste B. i april till Kristianstad till sin gode vän B. Hellman, med vilken B. ständigt brevväxlade, och återvände i juni till Boalt. I aug. gjorde B. en resa till Vimmerby och åtskilliga orter i Kalmar län, predikade i åtskilliga kyrkor såväl under resan som efter hemkomsten. För övrigt innehåller dagboken föga av intresse.

1681.

Början av året förflöt för B. på ungefär samma sätt som föregående år, allt emellanåt är han på resor, gästar i präst- och herregårdar och predikar då och då, bland annat i Forse (Forsheda), Bredaryd och Torskinge, vilket pastorat B. sedermera fick. Den 26. juni var B. i sällskap med kyrkoherden Heinrich Comerus från Åås i Forse prästgård och där friade han till »den ehreborna, dygdesamma och gudhfruchtiga jungfru Elsa Jons datter Gumeliam» och fick ja. I juli lyste det för B. och hans fästmö i Forsheda kyrka och den 2. aug. stod

hans bröllop i prästgården därstädes; vigseln förrättades av biskop Scarinius och samma dag blev B. förordnad till »pastor och kyrckieheerde öffwer Forshedh, Bredarydh och Tårskinge». Bolinus var då på sitt 39:de år och hans hustru på sitt 17:de — en duktig åldersskillnad! B. skriver också i dagboken: »Quod felix faustumque esse jubeat Deus» (Må Gud styra om att det måtte gå lyckligt och väl), något som man verkligen tycker han hade skäl att önska! — På denna tid var det emellertid mycket vanligt, ja regel, att en nyutnämnd kyrkoherde skulle gifta sig med sin företrädares änka eller dotter för att ej driva dem bort ur sitt förra hem, ja det sattes ofta som villkor för pastoratets erhållande.

Mellan åren 1682 och 1697 innehåller dagboken föga av allmänt intresse. Bolinus var mest hemma, levande en lantprästs stilla liv. Alla möjliga obetydliga saker antecknas i dagboken, men vi skola här endast återgiva ett och annat rörande hans liv och de personer med vilka han kom i beröring m. m.

På Kylehoff bodde 1682 en viss »Captein Ulrick Staa-ke.» Den 19. febr. 1682 vigde B. »Ryttmästaren Pär Gyllenswerdh till Höszna medh ädla och wälborna jungfru Brita Stierna till Forszheedal».

Den 29. mars 1682 avled kyrkoherden i Växjö Jonas Zephyrinus vid 71 års ålder och efter att i 28 år hava varit kyrkoherde där.

Den 9. juli begrovs »Fru Elin Stoore till Håkentorp och Tulztorp».

Den 18. aug.: »Om fredagz aftonen så syntes een co-meet noordh wäst på himmellen något sydt neder såsom itt widt och långt rijsz medh wida och många qwistar.»

Den 9. sept. köpte B. »eet ungt häst» av ryttmästare Pär Gyllenswärd till Hööszna för 5 Dr. s. m. t. —

varav man ser att hästpriset den tiden ej var synnerligen högt, även om det nu som sannolikt är var ett vänköp.

Den 3. okt. »så flötte wij in uthi den nya bygningen, sedan wij varit uthi k. moders» (svärmoderns) »brödhitt år och 8 veckor igenom».

1683.

Den 17. jan. kom Bredaryds nya kyrkklocka dit. Den vägde 34 lispund och kostade med allt 255 Dr. s. m. t. och 16 sk.

Den 13. febr. föddes en dotter åt B. och fick hon namnet Maria.

Den 1. juni: »Så höll Hans Excellens Herr General Leütenanten och Gouverneuren Georg Mörner jorderansackningh i Wernamoo och tå angaf jagh min Supplique om någon förmedlingh och lingringh på Forszheeda prästegårdh, och migh blef swarat att skaffa Tings Attest.»

Den tidens pris på kläder kan man få begrepp om av en anteckning för den 2 juni: »Så läät jagh giöra migh een kääft» (kaftan) »af 6 alner något groft polemit och gaaf för alnen 1 Dr. s. m. t. 4 Dusin cameel knapper och silcke 3 dåcker. Gudh låte migh then slijta medh helsan! Tå lät jagh och giöra mig byxer af 2 allner swart kläde.»

Om värdet av taktäkningsarbete kan man få en föreställning av följande anteckning: »Ifrån den 11. och till then 25.» (juni) »så späntes Forszheedagz kyrkio taak sunnan till undantagandes chorens deel på den sijdan och skulle haa derföre 7 Dr. s. m. t.»

Den 18. juli: »Marscherade footfålcket till att mönstras widh Carlzchrona.»

Den 25. okt. fick B. brev från »Fru Martha Ulfsparre till Kiölbeck, Edz löse och Schedingsnäasz».

1684.

Den 18. mars avled prosten i Sönerbo M. Swen Fagelinus, f. d. pastor i Ryssby, men begrovs ej förrän den 11. maj på samma gång som hans hustru, som också dött kort efter honom.

På Håkontorp besökte B. den 6. juli baronen och översten Bengt Mörner.

Den 16. juli var »Hans Excellens Herr General Leütant och Gouverneur Carl Siöbladh här i Forszheedagz By».

Den 18. aug.: »Ward delningh och byte emillan migh och min swermoder öffwer åcker, änggh och huus men om gierzgårder een annor gång.»

1685.

»Den 5. Aprilis. Döptes itt Oächta barn ifrån Bolmznäasz widh namn Pähr. Fadren till thet ward Nilz Stierna, modren Löösz tjänste pigan på gården der Elin född i Rydaholm sochen och Hoorda.»

Den 16. april: »Skäre Torszdagh afled högh borne Ar-printzen Gustavus i Stockholm och för honom skulle ringas een tijdh hwar dagh klåckan 12 öffwer heela Swiriges Rijke, och thet ringandet warade ifrån den 1. Maj till den 29. Maj; på een fredagh dödde printz Ulrick, Gud tröste.»

Den 14. juni: »Så predikte jaggh widh Dannäasa kyrkia och thet war den 53. predike stolen jaggh ringa Gudz ordz tjänare beklädde.»

Den 12. aug. »Blef hastigt dödh på sängen General Leütenanten och Gouvernören i Jönkiöpingh uthan någon föregående siukdoom.»

1686.

Den 13. jan.: »Munstrade Hans Kongligh Maj:t i Jönkiöpingh heela desz infanterie af Jönkiöpinghz Rege-
mente medh een stoor process.

Den 16. april var Robert Licton guvernör i Jönköping.

Den 15. aug. begrovs Fru Stina Baneer på Dannäasz.

Bolini förhållande till sin svärmoder tyckes hava varit någon spänt, vilket framgår av nedanstående anteckning:

Den 2 sept.: »Så tillbödh jagh min swermoder desze wilckor: antingen hon wille taga af mig 6 tunnor Sädh eller och 12 Rdr. och flötia uthur prästegården, eller hon wilie wara benögd att flötia in till migh och bruka then disch som jagh och min hustru. Der hon thet intet wilie effterkomma så måste hon siälf skatta för den $\frac{1}{3}$ del hon haar i prästegården och giärda så mycken giärs-gård henne tillkommer och skaffa sigh wedh. Wittnen här till: Pähr i Bongebeda och Erick i Bouszgården.»

1687.

Den 25. april: »Sedan min swermoder hade sutit både skattefrij såsom och åthniutit i åcker och engh uthi prästegården $\frac{1}{3}$ och thet uthi 6 åhrs tijdh, så giordes Accord oss emillan, att hon skulle blifwa benögd medh något spannemåål.»

Den 3. juni föddes åt B. sonen Andreas.

Den 18. juni dog biskopen i Växjö Jonas Scarinius.

Den 24. aug.: »Waar M. Andreas Hellman här» (med vilken gode vän B. ständigt brevväxlat och av vilken han tyckes hava lånat pänningar) »och tå blef honom riktigt betalt all summan och interesstet på 50 Dr. s. m. t.» Och så tillägger B. på tyska: »Summa bey ein und anderen thut esz auf sieben jahren ein hundert und achtzig gute thalern.»

Således en rätt duktig ränta!

1688.

Den 8. jan. begrovs biskop Scarinius i Växjö. Som han dog den 18. juni 1687 ser man att den tiden ofta dröjdes ganska länge med den högtidliga begravningen.

Den 15. juni: »Så begynte offra i stället för duuk pänningar. Widh Forszheeda bekom jagh 3 Dr. s. m. t. och widh Bredarydh 10 Dr. s. m. t.»

Den 17. juni var B. i Hvittaryd och bevistade prosten Rubenii begravning; här såg B. på östra ytterväggen av kyrkan en inskrift, som för sin egendomlighets skull förtjänar anföras; den löd:

»O, wandringzmann statt stilla och litet bijda
Ty här ligger tjänaren widh huszbondens sijda
Äs tu klook och haffwer mycket ehrfarit
Säg huilken huuszbonde den eller tjänaren haar warit.»

Den 5. juli dog B:s lille son Andreas och begrovs den 29. juli.

1689.

För detta år innehåller dagboken intet av intresse utom att offren under året sammanlagt uppgingo till 35 dr. s. mt. För följande år växlar summan av offren mellan 29 och 35 dr. s. m.

1690.

Den på denna tiden vanliga räntesatsen för lån tyckes hava uppgått till 10 %, ty B. berättar att han åt sin väl Hellman både år 1690, 1691, 1692 och 1693 överlämnat 30 d. s. m. t. varje år i ränta för 300 d. s. m. t. från herr Gustaf Hårdh till Ekeholmen.

1691.

Den 27. maj föddes B:s andre son, som döptes till Jonas d. 4. juni.

Den 25. juli omtalar B. att han för första gången ägde så stor summa som 100 d. s. m. t.

1692.

»Den 15. Julij. Kom heem ifrån den Engelske skeepsflottan och Engelandh w. b. Johan Stierna, tå han nästan hade varit borte 3 åhr.»

I slutet av juli: »Höll Hans Kongl. M:t mönstringh i Jönköping, Wexiö och Högby medh infanteriet och kavalleriet.»

1693.

Den 30. mars: »Kiöpte Joon i Lanna itt par oxer af migh för 12 Rdr och skulle betala widh Olufz mässe.»

Den 26. juli: »een Onszdagh afsomnade Hans Kongl. Maj:tz Gemåhl wår aldra nådigste Drotningh Ulrika Eleonora på Stockholms slått på sitt 37 åhr. — — — Thet skiedde på Carlzbergh.» Hon begrovs den 28. nov. Det ringdes för henne i 20 veckor.

1694.

Den 15. maj avled domprosten i Växjö Enevaldus Wibebeckius.

Den 17 juli: »Tå sålde jagh min rödh brune häst och wallack till M:r Gabriel på Eszkilztorp för 10 Dr. s. m. t., tå jag hade brukat honom 12 åhr. Han war till 17 åhr een häst artigh och gångande men hastigh och wagh sky.»

1695.

»Aug. 5. war hoosz wårt Barn Jacob een feldtscharare ifrån Malmboda sochn, widh namn Wilhelm Skotte, att läka och läggia plåster på een fläck öffer desz wänstra öga; fick därföre 6 Dr. s. m. t. Deo juva! Och den tiden war stoor wäta för säden!»

Den 23. okt.: »Kiöpte jagh een silf pokaal af M:r B. Giöosz till 20 Lodh för 20 Dr. s. m. t. Tå lätit jagh och

giöra 3 silf stoper af 25¹/₂ Lodh silfwer, nämligh een kvasa, een liten stoop och 3 skeder. 4 öre s. m. t. för Lodet i arbetz löön.» Bolinus är nu tydligen ganska välbärgad!

1696.

Den 18. mars: »Sålde jagh itt paar oxer till drängen Anders i Bränhylte för 24 Dr. s. m. t.»

Den 19. maj dog B:s gode vän och studie- och reskamrat Magnus Wiselius som kyrkoherde i Urshult och prost i Kindewalds härad; begrovs d. 26. juli. Bolinus själv börjar tydligen själv nu att åldras; hans anteckningar f. o. m. 1692 och 1693 äro korta och skrivna med stor men dålig stil, som om hans ögon sveko honom, under det att dagboken före denna tid är skriven med en i allmänhet mycket prydlig, fin och oftast lättläst stil.

1697.

Bolinus omnämner kung Karl XI:s död den 5. april kl. 10 e. m. och eldsvådan på Stockholms slott den 7. maj; den 20. aug. hölls en allmän klago- och predikodag med anledning av Karl XI:s död.

Den 19. sept. dog B:s moder i Boalt, 82 år gammal och begrovs den 19. okt.

Den sista anteckningen i dagboken är för den 19. okt. om denna begravning och: »Widh den tijden kom moor mohr» (B:s svärmor) »hijt. Tå hon tillförna hade haft sitt uppehälle af migh 16 åhr.»

* * *

*

Bolinus avled 1698 enligt uppgift av kyrkoherden Palmgren i Nottebäck.

* * *

*

Varje års anteckningar avslutas med några korta notiser om väderleken under årets alla tolv månader och ofta börja och sluta anteckningarna för året med: »Soli Deo Gloria! Mihi vero misericordia!»

Fragment av dagbok (av okänd författare) rörande 1675 års fälttåg i Tyskland, inbundet i Bolini dagbok, men av stilen att döma skrivet av annan person — av innehållet att döma, en kavalleriofficer. —

plantingh desse städer och Rappin¹ medh accord Sedan ginge wij tillbakes neder åth Landet, åth Stettijn och gin- gom der igenom den 14. Februarij och samma dagh i ge- nom Dahm, in åth Hinterpommern åth Sturgast,² hwar och feldtherren hade sitt rätta winterqwarter. Sedan desse städer förbij, nämligen Paban, Preitz, Sategso, i genom Landzberg, Silentz³ och Grossen.⁴ I Silcke⁵ hade vårt krigzfolck sitt rätta winterqwarter, uthi och om- kringh i näst der intelligandes byar och ward belägen i Yckermarck under pålsche och schleisische gräntzen.⁶ Der hade wij vårt rijkeliga underhåldh, för oss och våra hästar ifrån den 17. Februarij in till den 21. Aprilis, tå marscherade wij till baak åth Stettijn, Silentz förbi ige- nom Landzberg åth Pyritz och Nymarck. Den 30. Ap- rilis höltz widh Dahm General — — — (?), och heela Swänscha Armadien församblade ungefehr 20,000 mann, deräst Hans Excellens Rijgzfeld Herren öfwersågh folcket.

¹ Ruppın. — ² Stargard. — ³ Zilenzig. — ⁴ Krossen. — ⁵ Züllichau. — ⁶ Tydligen oriktig uppgift.

Den 1. Maj ginge wij öfwer Dahm i genom Stettijn och sedan åth Marck Brandenburgh, tå finge wij först rätt förstå att dätt ward ofridh. Ther war itt slott wäl befäst widh nampn Löckenääsz¹ hwilcket hörde churfursten till. Dätt togo the swänske inn, och wij marscherade ther förbij åth en fläck Angermünrh² ther ward alle städes folcket bortlupit, och war intet till att finna i Byerna, hwarken för oss eller häster. Sedan ginge wij allestädz i Brandenburgh land och om tijden till baak åth Zenech³ och Grams söö,⁴ der fienden förste gången gjorde Allarm på osz, skiöt några nedher och togh många hästar.

Sedan ginge wij för Rappin⁵ och vår General Leütant Herr Wolmar Wrangel intogh Rappin³ andre gången, der ifrån åth Vor Berlijn,⁶ och jagade fienden ther ifrån och intogo och besatte thet passet. Sedan så ginge wij åth Alt Brandenburgh, och lågom ther omkringh i 8 dagar i byerna, i een stadh heet Hagelbergh⁷ hade Rijgfeldherren sitt qwarteer medh een hoop commenderat folck, hwaräst fienden han gjorde krasat på våra partj, att våra måste gåå ther ifrån åth Pommern; wid een stadh Nowen⁸ blef Nilz Törne son slagen.

Uthi Junio Anno 1675 komm fienden ifrån Keijsaren myckit starck, och tå vårt folck ward förlagdt långt ifrån hwarandra, ruinerades 6 Compagni af våra dragoner, och strax der effter komme wij i Action medh fienden mycket skrappt widh Vor Berlijn,⁶ att myckit folck blef på bägge sijder slagit, men (dåck Gudi lof) blef vårt Compagni conserverat, att icke mehr än een drängh, bemält Johan i Roszberga blef slagen. Sedan drogh vår Armadia igenom Wittstock, igenom Mech-

¹ Löcknitz. — ² Angermünde. — ³ Zehdenick. — ⁴ Gransee. — ⁵ Ruppin. — ⁶ Fehrbellin. — ⁷ Hagelberg. — ⁸ Nauen.

lenburgh und Pommern och slogh läger emillan Damijn¹ och Litz,² hwaräst wij stode i 3 weckor

Den 16. Julij marscherade wij uthur lägret och gingom Regementz wijsz i Byerne på Mechlenburgischa gräntzen, och stode i een By Eijsen³ widh nampn. Den 20. Sept. marscherade Regementet i från Eijsen³ til passet på andra sidan Dahmgård⁴ att bemöta fienden. Ifrån Matthæi och alt fort pressade fienden treffelig hårdt på pommersche paszen, och gingo uthi 3 Armadier. Kejsarens Armada widh Damijn,⁵ then Danscha widh Damgårdh, Brandenburgischa widh Giötsche⁶ och Ambe-landh,⁷ hwilcka beskrieffwo sigh till sammers 40,000 mann.

Den 6. Octobris fick fienden öfwerhand och gick öfwer passet vid Giösche⁶ och strax in marscherade vårt folck allestädes i Befästningerna, och vår Brigad in i Grijpzwaldh.⁸

Den 1. novembris fick fienden in Wolgast slott, och våra ginge uth medh Accord. Den 11. marscherade fienden uhr Pommeren.

Den 22. sanckade Greff Königzmark alt thet swänska Rytteriet och gick åth Mechlenburgz Landet effter fienden tå han war undan marcherat, tå hade Greffwen sitt höghqwarter i Malchin.

Den 30. Nowembris, Sanct Andreaë dagh, marscherade våra för Wohlgast in på Landtysdom.⁹ Then 12. intogo våra Swijn¹⁰ skantz och guarnizonen gaaff sigh under våra till tjänst.

Den 15. ginge wij i winterqwarter på Landtysdom. Jula affton gick fienden medh några Båther öfwer widh Swijn och gjorde Alarm på vår wacht, men våra ja-

¹ Demmin. — ² Loitz. — ³ Eixen. — ⁴ Damgarten? — ⁵ Demmin. — ⁶ Gützkow. — ⁷ Anklam. — ⁸ Greifswald. — ⁹ Usedom. — ¹⁰ Swine.

gade them strax till baka, der och några af fienden blifwe skutna.

Hwarföre heela Esqvadronen måste af bräckia Jule dagh, och gåå till Swijn, der wij stode i skogen the förnämste Jule dagar, hwaräst våra Jule dagar woro släta.

Den 14. Januarij komm fienden öffwer ijsen widh Swijn, och in på Landtysdom, tå måtte wij medh stoor fahra giffwa osz åth Pommeren och sedan åth Landt Rügen.

Den 17. komme wij andre gången på Landtysdom, Gudh hiälp oss wäl hädan.

Den 13. Maj ward itt stort parti af Brandeburgarens folck, nämblic 3,000 mann, uthsände att prowiantera Wolgastz slott, och ärnade sigh öffwer åth Pommeren widh Swijn, hwaräst Hans Excellens Greff Köningzmarck stodh them emot medh commenderat folck till häst och foot; och läät een deel af fiendens folck gåå öffwer, och tå the wore öffwergågne, fölle våra på them och caputerade 150 mann, och togo några fångar. Sedan läät Feldt Marschalken skiuta af stycken medh schroot på prammerna, och 2 stora prammer ginge i grundh med folck och altsammans.

»Relation eller berättelse om then ädle och högwälborne herres herr Bängt Oxenstiernes, frijherre till Ekebyholm och Söderboo, Swiriges Rijkets Rådz, Rijckz stalmästares och General Gubernator öffwer Liflandh höga förfarenhet och widt kringh om werlden giorda resor.

Anno christi 1607 på sitt ålderdoms 16-åhr förreste han på Academien Rostock, där han sigh uppehöll 2 åhr.

Anno 1609 förfogade han sigh till Wittenberg och vidare till Jena, ther han war 2 åhr.

Anno 1611. Reste han neder till Lübeck och Hålstén, blef ther fången i .. (oläsligt) ..

Anno 1612. Reste han till Italien der wistandes it åhr.

Anno 1613 den 3. Februarij i sitt ålderdoms åhr thet 22. tagandes sin reesa åth Österlanden ifran Neapolis på Asien till siösz, och så visiterade och besågh effterskrifne konunga Rijken, som äre Cicilia,¹ Creta och Cypern, tädan till Joppen, som ock kallas Japha och sedan till Ramma² och omsijder till Jerusalem och ther ifrån till Bethlehem, der omkringh beskådandes Juda konungars griffter och monumenter.

Sedan wände han sigh igenom Palestina (eller som thet gemenligen kallasz thet heliga landet) igen tillbaka på Jerusalem. Och i midler tijdh besåg christi graff, Jordanen, Oliebärget, Tabor och Zionsbärgh.

I wägen blef han af några Antische röffware illa sargat och spolierat och nödhgades ther ifrån låta föra sigh till Joppen och komm ther på itt turckisch skeep och blef fördt till Konunga Rijket Cypern.

I midler tijdh blef han och heela hans medhfölie siukt. Hvarest han och siälf hade måst satt lifwet till, om han icke igenom Gudz försyn och een nederländisch köpmans flijt och omwårdnat hade blifwit bracht uthi itt skeep och siöledes kommit till Wenedich.

Anno 1614 begaff han sigh i tjänst hoos Storhertigen af Florents att låta bruka sigh på hans Galleior i midel haffwet emot Turcken widh Livorno, ther han besågh Africa och Europa, Tunis, Karthago, Algir, Corsica, Capreia, Sardinien, Cisilien, Maltha.

¹ Sicilien. — ² Rama.

Af Galleierna ifrån Turckens krig kom han tillbaka på Livorno medh stort byte, och åhr 1616 wistades widh the förnämste häffwen i Italien, en kannerligen Florents, Perma» (Parma), »Rom och så widh then Venetianische staden.

Anno 1616 den 3. Julij begaff han sikh uthur Europa andre gången in uthi Asien och komm igenom Corfu, Cefalonia, Zante och Morea, hwilken och fordom kallades Peleponesus.

Han reste och ther medh i genom Archipelagum och besågh många städer och öar, som war Rhodis,¹ Lesbos,² Scio,³ Patmos,⁴ Nigropontus jämwähl then gamble staden Troja, och kom änteligh till Constantinopel, hwarest then turkiske Kejsaren ordinarie residerer på thet att des grundeligare måtte giöra sikh bekant om then turkische staten.

Anno 1617 uthi åhrets begynnelse begaff han sikh på resan ifrån Constantinopel åth Asien och reste igenom många landh och städer, nämligen Schutari, Isniech,⁵ Natolia,⁶ Congia,⁷ hufwudstaden i Carmania, Alexandria, then gamble och berömde staden Antiochia, Piaze,⁸ Misis⁹ och änteligh till Aleppo i Syrien hufwudstaden, hwilken stadh lågh ifrån Constantinopel 43 stora dagzresor.

Ifrån förbemälte Aleppo continuerade han sin reesa i genom then stora öcknen till then widt berömde staden Ana¹⁰ widh floden Euphrate. Hvar i från han sedan medh myckit besvär effter 11 dagars continuerliga resande ankom till Thabida (?), och ther ifrån till Babylon, som nu af Turckerna kallas Bagadet, 40 dagzresor liggiande ifrån Aleppo.

¹ Rhodos. — ² Lesbos. — ³ Skios. — ⁴ Patmos. — ⁵ Isnik, det gamla Nicea. — ⁶ Natolia=Anatolien. — ⁷ Konja. — ⁸ Alexandrette (Iskanderun). — ⁹ Pajas. — ¹⁰ Missis. — ¹¹ Anah.

Ifrån Babylon reste han 40 dager continuerligh till Landz icke medh mindre fahra änn beswär till Ispahan, Konungens Residens stadh i Persien, hwilken konung han sedan folgte i feldt emot Turcken.

Ifrån Ispahan sköndade han sigh att bese the öfrige Asiæ landzorter, togh sin reesa för then skull landwägen åt Marchulica (?), Siras,¹ Lar, Gurastan² och till Konunga Rijket Ormus³ och Mogastan.⁴

Ther föll han hasteligh i swår siukdom och 20 meniskior som woro medh i hans fölge blifwo döde. Sedan han kom till helsan så ward han på een falsk Turckz angiffwande fångat en tijdh att han intet kunne resa länger in i Indien änn till Piasche (?) i Konunga Rijket Ormus³ widh indischa haffwet.

Anno 1618 reste han ther ifrån till Casbni⁵, icke longt ifrån thet Casbische haffwet, och är huffwud staden i Medien, hwaräst Konungens fahr broder i Persien boor.

Sedan han ther hade lärt persischa språket, reste han thet stroket igenom Turckiet och Babylon igenom Armenien.

Ther ifrån behändeligen begaff han sigh andre gången på resan till thet heliga landet igen, och komm först till then nampn kunnige staden Damascum. Tädan reste han öffwer Jordan till Chorazim och thet Galileisha haaf, sedan till Capernaum, ther ifrån till Canaan, Tabor, Nain, Nazaret, Samarien, Sicheu och så vidare till Jerusalem. Der blifwe alle fågne till det thee finge lösa sig sielf.

Anno 1619 reste han ther ifrån till Bethlehem, sedan uth medh thet döda haffwet, hwaräst Sodoma och Gommorra äre förgångne och ytterligare till then gamble staden Gaza. Tädan wandrade han igenom Arabien

¹ Schiras. — ² Gura i Laristan. — ³ Hormus. — ⁴ Mughu? — ⁵ Kasvin.

öcknen Etham och Hurr, thet röda haffwet förbij, till thes han kom till then berömde staden Alcair,¹ hwilken och kallas Babylon Egypti widh floden Nilo.

Ther ifrån begaff han sig till Alexandriam och vidare in uthi Egypten, hwaräst thee gamble konungars begraffningar och store pyramider äro, under hwilka murade och diupa griffter otalige tusende döda kråpper äre lagde uthi.

Ther wände han sedan tillbaka åth Alcair och foor uth medh siökanten i genom thet förloffwade eller Israëlz barnas landh till Tyro hwaräst han stegh till skepzh then 20. Martij och säglade igenom midelhaffwet förbij the Konunga Rijken Cypern, Candien, Cicilien, Neapolis till Livorno och Genua och therifrån till Wenedigh.

Han haar och här uthi Europa jämte heela Rysslandh igenom reest alla nider landen, Engelandh, Franckriket och Sweitzlerlandh, heela Italien, Savonien, Hispanien, Portugal sampt flere landh och Konunga Rijken.

Anno 1620 in Augusto komm then salige herren heem i fäderneslandet och blef wähl uptagen af Kongligh Majj:t Konungh Gustavo Adolpho.»

»Om salig och manhaftige Nielz Stierneskiöldz, Ammiralenz, tapperheet till siösz och sielfwa döden för Dantsigk, Anno 1627 then 18. Novembris.

Saligh Herren säglade sackta medh 6 skeep för dagen in emot blockhuset, och när dager war såge the fiendens skeep små och stora, 10 stycken på reddan, alla medh folck och Ammunition wäl uthflydde, men på wår skeep war litet folck och mycket siuckt. När the möttes war

¹ (El)Kairo.

stilla wäder, och thet lilla wäder hade fienden för een wind, men våra skep lofwerade emot them.

Ther lade fiendens Ammiral medh sitt skeep till vår Amiral och flackerade medh stycken på hwarandra så länge thee wore något ifrån hwar annan, men fienden sköndade sigh till att entra skepet. Desz för innan blef saligh herren skutin medh een Musquet först i halzen och andra resan i ryggen. Skepz Capteinen Simon Stiffwert blef skuten i genom halzen att han strax föll neder i holskepet; blifwe och många både af fienden och våra nedhskutne.

Ther effter lade fiendens Ammiral medh tu skeep tillijka ombord medh Herr Nilz Stierneskiöld, Riddar Sanct Jöran på högra och Denen på wänstra sijdan; så kom och thet tridia skepet effter och skiöt fast på saligh Herrens skeep. När han tå wille gåå af Cajutan komm af bemälta skeep een kula och slogh honom vänstra armen af att han föll strax nedh; wille wäl några resor uppresa sigh igen, men machten war alt för swagh.

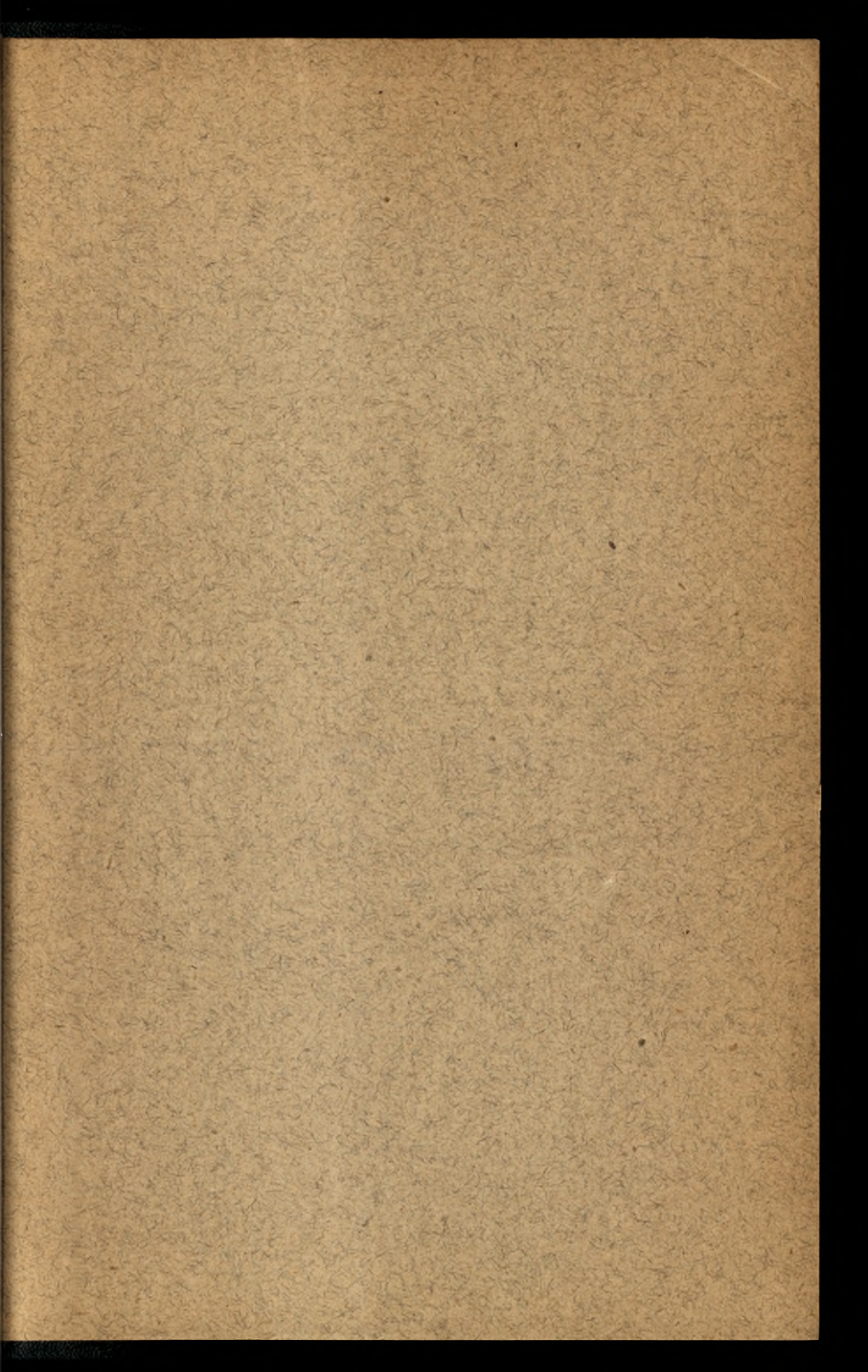
I midler tijdh blef saligh herrens tjänare Matz widh namn skuten både armpiperna uthaf, att kiöttet allenast hängde fast. När man nu intet mehra skaffa kunne, blåste Trumpetaren qwarteer, och så föll fienden in i skepet och högg ther några nedh af våra; tå blef och fiendens Ammiral skuten, att samme föll strax nedh steen död.

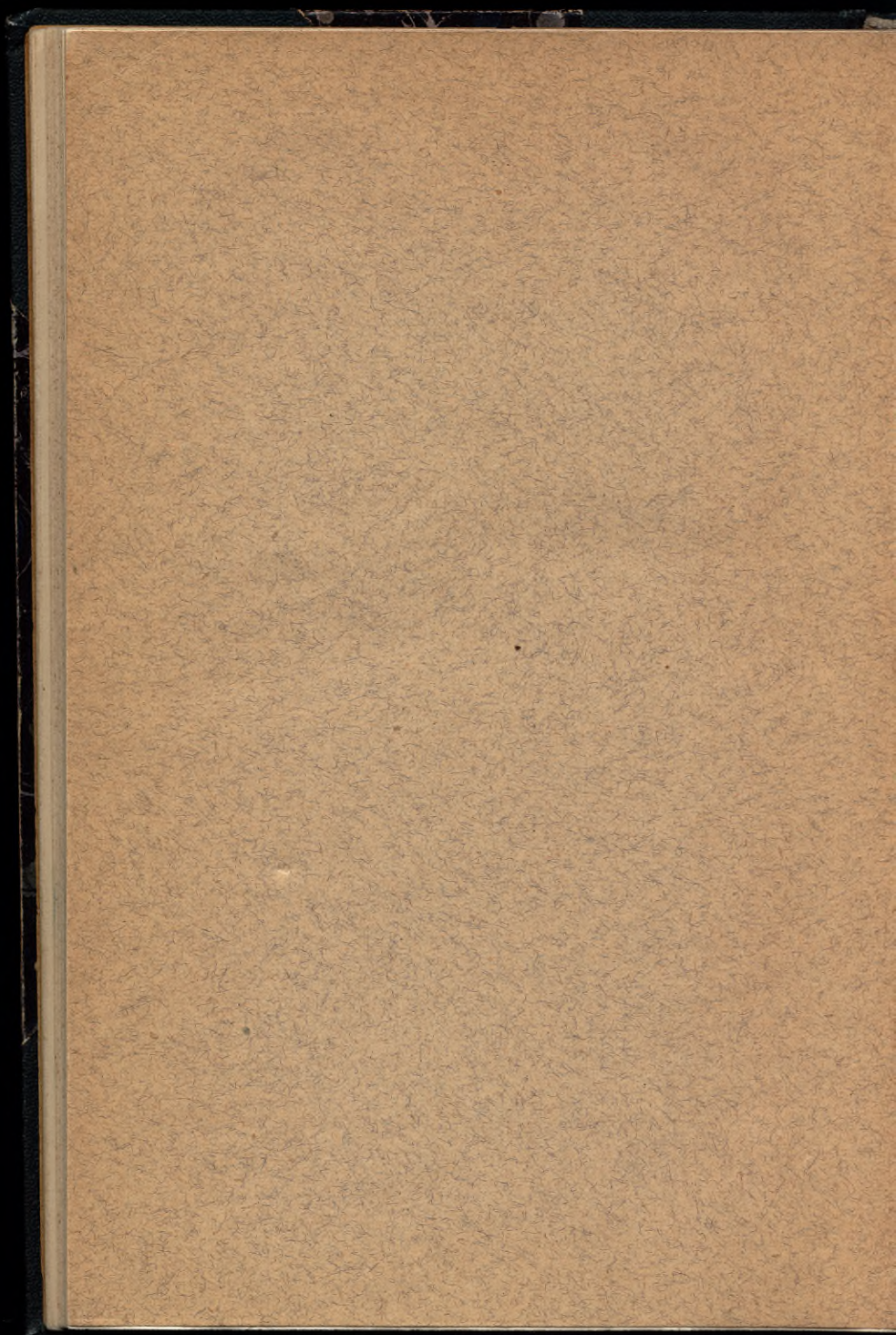
När nu fienden jämmerligh grasserade i skepet lågh saligh herren i Cajutan och tjänaren Matz saat i stolen och sade: här sitter jagh och ther ligger min herre. Tå äskade salig herren till sigh prästen och fältscheraren. Tjänaren togh strax till sigh thet höghwerdiga Sacramentet och een af fiendens Barberare skaar honom bägga armerna af och strax gaff han upp and.

Saligh herren lätt och fiendens Balberare skiära armen af sigh och kalladhe strax prästen, hwilkens namn ward Bartholdus, och sade till honom: Herr Barthil giffwer migh min afsked ifrån thenna werldenne, thet han och strax gjorde, och effter een herligh bekiännelse tillsade honom i Jesu namn syndernas förlåtelse och effter hans stora längtan meddelte honom Herrens Högwördige Sacrament. Der effter gaaff sigh saligh herren tillfridz och taal på nytt upp trones Articler, och när han kiände att tijden nalckades fattade han medh sin blodiga hand prästens hand och sade: Kiäre Herr Barthil säger nu intet annat för migh, uthan Herre Jesu annamma min ande, och ther effter afsomnade han i Herranom som i en sööt sömn, sedan han hade lefwat 44 åhr, 27 wecker och 5 dygn.»

INNEHÅLL.

	sid.
Utgivarens förord	3
Andreas Bolini liv	7
Fragment av dagbok rörande 1675 års fälttåg i Tyskland	90
»Relation — — — om herr Bängt Oxenstiernes — — — widt kring om werlden giorda resor»	93
»Om salig och manhaftige Niels Stierneskiöldz tapperhet till siösz och sielfwa döden för Dantzigh, Anno 1627 then 18. Növembris»	97

6000222138

Göteborgs universitetsbibliotek

